

① pam 2

VRIJ

OF DOOD

TOONEELEN

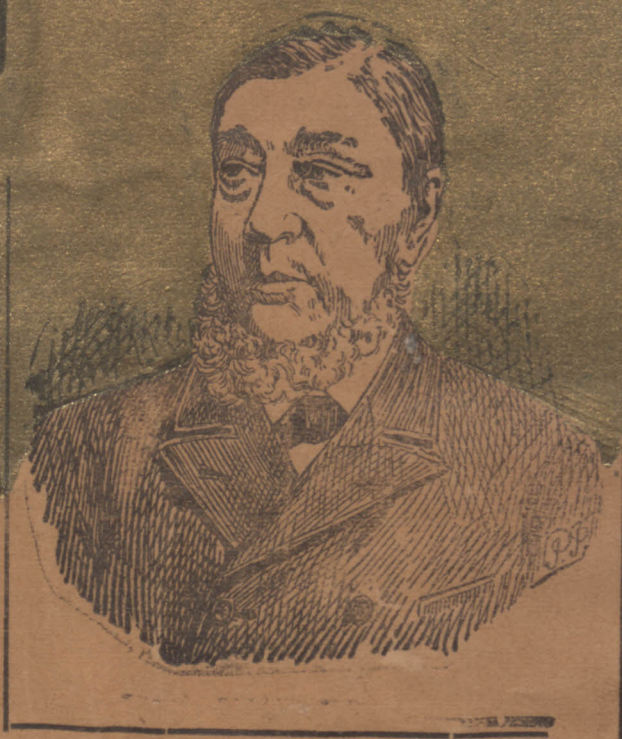
uit den strijd der Boeren

VAN

TRANSVAAL EN ORANJE

TEGEN

ENGELAND.

Drama in 4 bedrijven

EN

3 tafereelen.

DOOR

NIC. THEELEN

1901

No. 29636

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK

UNIVERSITEIT VAN OTTAWA

9 MAR 1945 *

1.—De Boekenrij is bestemd voor het uitsluitend gebruik van de leden der Vereeniging.

2.—Ieder lid betaalt een ~~jaarlijksche~~ bijdrage van een shilling en zespence (1/6) voor het gebruik van de boeken.

3.—De uitreiking geschiedt slechts eenmaal in de veertien (14) dagen door den Bibliothecaris op een door het Bestuur te bepalen dag en uur.

4.—Niet meer dan twee (2) boeken mogen tegelijk worden uitgenomen.

5.—Bij de uitreiking der boeken wordt de voorkeur gegeven aan het lid, dat een of ander boek ter voorbereiding van zijn werk noodig heeft.

6.—Ieder lid is verantwoordelijk voor het boek, dat op zijn naam staat.

Bij de teruggave wordt elk boek zorgvuldig door den Bibliothecaris onderzocht, en mocht een boek eenigszins beschadigd zijn, zoo wordt billijke, door het Bestuur te bepalen, vergoeding geëischt.

7.—Boeken worden niet langer dan veertien (14) dagen uitgeleend, doch mogen, met vergunning van den Bibliothecaris, opnieuw worden uitgenomen.

8.—Leden, die in gebreke blijven de uitgeleende boeken op den bepaalden tijd terug te brengen, worden bij ieder overtreding met zespence (6d.) beboet.

Leden, die hun boeten weigeren te betalen, worden geacht hun ontslag te nemen.

(E) 29636
pam 21

*Stulde van de Schrijver
aan Veldkomek Louw*

VRIJ OF DOOD!

Nic Theelen

TOONEELEN

uit den strijd der Boeren

VAN

TRANSVAAL & ORANJE

TEGEN ENGELAND

Drama in 4 Bedrijven en 3 Tafereelen

DOOR

NIC. THEELEN

*Aangehouden aan de boeking
ons van Spreekuur
van Heer H. J. Louw*

TONGEREN, DRUKKERIJ ST. MATERNUS, MAESTRICHTERSTRAAT, 8.

1904.

III BEDRIJF. — Bij een graf. — V Tooneel.

Transvaalsch Volkslied.

Kent gij dat volk, vol heldenmoed
En toch zoo lang geknecht ?
Het heeft geofferd goed en bloed
Voor vrijheid en voor recht.
Komt Burghers, laat de vlaggen wapp'ren,
Ons lijden is voorbij !
Roemt in den zegen onzer dapp'ren,
Dat vrije volk zijn wij.
    Dat vrije volk, dat vrije volk,
    Dat vrije vrije volk zijn wij.

Kent gij dat land, zoo schaars bezocht
En toch zoo heerlijk schoon ?
Waar de natuur haar wond'ren wrocht
En kwistig stelt ten toon ?
Transvalers, laat ons feestlied schallen,
Daar waar ons volk hield stand,
Waar onze vreugdeschoten knallen,
Daar is ons vaderland.
    Dat heerlijk land, dat heerlijk land,
    Dat is, dat is ons vaderland.

Kent gij dat land, nog maar een kind
In 's werelds statenrei ?
En door het machtig Britsch bewind
Weleer verklaard voor vrij ?
Transvalers, edel was uw streven
En pijnlijk onze smaad ;
Maar God die uitkomst heeft gegeven,
Zij lof voor d'eigen Staat.
    Looft onzen God, looft onzen God,
    Looft onzen God voor land en Staat !

VERDEELING:

EERSTE BEDRIJF :

5 Juni 1900. — Het Vertrek uit Pretoria.

TWEEDE BEDRIJF :

De brand van Rooivaal, de Kraal van
De Wet.

EERSTE TAFEREEL :

De Hinderlaag.

DERDE BEDRIJF :

Bij een graf.

TWEEDE TAFEREEL :

Het Roode Kruis der Boeren.

VIERDE BEDRIJF :

Het Concentratiekamp bij Bloemfontein.

APOTHEOGS.

PERSONEN :

PAUL KRUEGER, *Oom Paul.*
MEVROUW KRUEGER, *Tante Sanne.*
LOUIS BOTHA.
MEVROUW BOTHA.
CHRISTIAAN DE WET.
PIET FOERIE.
MAURITS BRUINSMA-VAN ASSCHE.
MEVROUW BRUINSMA, *geb. Hanna Van Assche.*—JOHAN.
BRINCK.
KOOS KOEKEMOER.
JOEP NORDJE.
COETZEE.
HEIN VAN ASSCHE.
BIANCHI.
KLERK.
WILM FOERIE, *Kleinzoon van Piet Foerie.*
PIETJE SMIDT, *Transvaler knaap.*
JOHN EGAN, *Knecht bij Bruinsma.*
OUDE MARTHA, *Dienstmeid van Bruinsma.*
PAUL en ANNA, *twee wiegekinderen van Bruinsma.*
BERT DE WET, *Zoon van Christiaan.*
LABERSCHAGNE ( )
DU PLESSIS (*mannen van De Wet.*)
SWANPOEL ( )
VROUW VORSTER.
VROUW CONRADIE.
HANS, *oude Kaffer, dienstknecht van De Wet.*
KRIJGERS VAN DE WET.
MAJOOR WARREN.
KAPITEIN HENNESSY.
MAJOOR HAMILTON.
BURRY, *Onder-Officier.*
SPICER, *Soldaat.*
MAC, *Bediende der Engelsche politie.*
DUNDLEY, *Kapitein der Highlanders.*
GORDON, *Onder Officier der Highlanders.*
ENGELSCHER SOLDATEN.
HIGHLANDERS.

Eerste Bedrijf.

TOONEELSCHIKKING

VAN HET

EERSTE BEDRIJF.

Een vertrek, dat in den vorm eener verandah uitgeeft op een voortuin.

Houten steunsels begroeid met plantgewas, stijgen uit een eikenhouten panneel van een meter hoog.

In 't midden een opene glazen deur, — waar langs rechts, een klavier staat.

Een paar zware houten tafels, en eenige eenvoudige eikenstoelen, meubelen het vertrek.

De voortuin gaat berg op.

Hij ligt hooger dan de straat er achter, waarvan hij afgesloten is door een zeer laag hek.

Daarachter een verregezicht, waar links een paar huisgevels op uit steken, — en rechts in de verre verte de kruin van een kopje.

Op de zijwanden van het vertrek eenige portretten.

Links hangen twee mausers tegen de muur, en twee volledig voorziene patroontesschen. Een mauser en eene patroontesch hangen nabij den buitenkant der verandah, zoodat ze van in den voortuin kunnen gevat worden.

I B E D R I J F

I TOONEEL.

MAURITS BRUINSMA — (alleen).

(Men hoort in de verte klaroen-geschal en getrappel van paarden)

Bruinsma, leunt op den achtergrond, tegen de deur, blikk besluiteloos in het ruim, komt terug het tooneel op, kijkt met begeerigen blik naar het mauser geweer op, dat tegen den muur hangt. Hij maakt een afwijzend gebaar; en koortsig sprekend tot zich zelven: neen! neen!

Hij gaat werktuigelijk voor het klavier zitten, en zijn bewusteloze vingers beginnen het nationaal transvaalsch volkslied, dat het weg stervend klaroen geschal schijnt te begeleiden.

II TOONEEL

BRUINSMA, EGAN JOHN (op)

EGAN!

Dat doet me nu plezier. Er komt vuur in den baas. Moet ik de paarden zadelen baas? Vertrekken wij baas? Dood aan de rooineks! Dood aan de tirannen van Ierland! De heilige Patricius zij gedaakt baas, dat gij weer.

BRUINSMA.

Maar wat raaskalt gij toch?

EGAN.

Raaskallen! .. Maar de rooineks zijn daar, baas! Zij gaan Pretoria binnen komen. Krueger en Botha hebben bevel gegeven aan alle weerbare mannen de stad uit te trekken, hooger op! Wij mogen ons hier niet laten omsingelen, zeggen zij.

BRUINSMA (Als in gedachten verslonden)

Het kan niet!

EGAN!

Wat! Het kan niet? maar de baan is toch nog vrij.

BRUINSMA (Even)

Het mag niet!...

EGAN

Wat ! Het mag niet ? Maar het moet !... De plicht eischt het... Gij zult u toch niet in de handen leveren der vijanden van uw land ? Wel dan ik, *ik* vraag aan mevrouw een paard, en *ik* trek met de Burghers mede. .

BRUINSMA (*antwoordt niet, gaat terug naar den pijler der deur en blikt naar het verschiep*)

III TOONEEL

DE VORIGEN — VROUW BRUINSMA.

VROUW BRUINSMA.

Spoed u John ! Neem uw geweer, en uw patroontesch. (*John doet zulks*) Zadel den zwarten hengst en den bruinen ruïn, en breng ze vóór... (*Egan, groot en spoedt zich naar buiten.*)

BRUINSMA.

Voor wie die twee paarden Hannah ?

HANNAH.

Voor u en voor John. (*Nieuw klaroen geschal*) Het wordt tijd. Er zijn bijna geene burghers meer in de stad... Kus de kindertjes vaarwel...

BRUINSMA (*Woest uitbarstende :*)

Maar gij weet toch wel dat ik *niet* vertrek !

HANNAH.

Ik weet dat het uw plicht is te vertrekken.

BRUINSMA.

Mijn plicht is van te blijven.

HANNAH.

Zou ik dan een lafaard gehuwd hebben ? Zouden mijne twee wichtjes de kinderen van een lafaard zijn ? Dan hale ze de Heer !

BRUINSMA (*Verlegen*):

Is dat de taal eener echtgenootte ? Is dat de taal eener moeder ?

HANNAH.

't Is de taal eener Afrikaansche vrouw.

BRUINSMA.

't Is de taal niet der wijsheid.

HANNAH (*Zich bedwingende*)

Kom ! Maurits ! Wees man ! toon dat gij, door uw vader toch, afri-

kaansch bloed in de aderen hebt... Wees moedig ! Wat is het leven zonder de vrijheid ?

BRUINSMA (*Losbarstende*):

Maar gij weet toch wel vrouw, dat het mij nooit aan moed ontbrak. Was ik niet bij de eersten in Dundee ?... Heb ik niet twee maanden gestreden voor Ladysmith ? Ben ik niet met de voorwacht tot bij Pietermaritsburg vooruitgerukt ? Was ik niet bij Colenso, en bij de bestormers van Spioenkop ? Vraag het... aan Botha vrouw, ik heb gestreden onder zijn oog. Vraag het aan Prinsloo, ik was aan zijne zijde!

HANNAH.

Waarom wilt gij u zelve dan niet gelijk blijven ? Waarom wilt gij uw roem uitwisschen door eene lafheid ?

BRUINSMA.

Het belang van de natie vergt niet dat wij voort strijden ; en ik weet wat mijn vrouw en mijne kinderen van mij vergen.

HANNAH.

Uw vrouw vraagt dat gij uw vaderland dient tot het uiterste. Vrij of dood ! die kreet ligt in het diepste der ziel van elken afrikaan, en het hart uwer vrouw zwelt er van ... De moeder blijft voor hare kinderen borg

BRUINSMA.

Vertrouwt gij mij dan niet meer ? Bemint gij mij niet meer ?...

HANNAH (*Een weinig verteederd*)

Weet gij Maurits, wat vrouwe Botha gisteren avond nog, in een gezelschap zegde ?

BRUINSMA (*Beziel haar sprakeloos*).

HANNAH.

Niet ?.. Ik zal 't herhalen : Indien, zegde zij, — en zij dacht het, — indien mijn man, na de inneming van Pretoria, den mauser nederlegde en zich overgaf, ik verloochende hem als mijn man. Ik brak af met hem... Welnu ?...

BRUINSMA (*Als een echo*)

Welnu ?...

HANNAH :

Ik ben eene Van Assehe, Bruinsma. Afrikaansch bloed stroomt door alle mijn aderen. De beenderen van mijn grootvader roepen op Slachtersnek nog altoos naar wraak. Het bloed van mijn vader heeft

de rots van Majuba verwarmd... Zoudt gij van mij kunnen eischen te moeten blozen tegenover vrouw Botha?... (*Een helder klaroengeschal weerklinkt in de nabijheid. 't Is de oproep naar het vertrek. Men hoort een kanongeschut in de verte en paarden getrapel.*)

BRUINSMA (*Beziet haar een oogenblik als in vertwijfeling. Dan strijkt hij zich de vingers door de haren en heel kalm maar vast besloten antwoordt hij :*)

Ik blijf !

IV TOONEEL.

DE VORIGEN, PIETJE SMIDT (*op 't einde van 't tooneel John*).

HANNAH ! (*Misprijzend met klem :*)

Gij blijft !!!

SMIDT.

Verschooning baas, verschooning. Ik kom u om eenen dienst verzoeken. .

BRUINSMA (*Als tevreden over de afleiding die deze binnenkomst aan het gesprek geeft:*)

Vraag vrij knaap. .

SMIDT.

Mijn vader stond onder Cronje te Paardeberg met mij. Mijn oudste broer is gesneuveld te Grasper. Ik heb nog mijn moeder en twee zusters, maar weet niet waar ik ze vinden zou.

HANNAH.

Van waar zijt ge kind ?

SMIDT.

Uit de eerste kraal boven Vrijheid, mevrouw. De rooieks hebben ze afgebrand. Ik was te Paardeberg bij vader ; toen de laatste hoop op overwinning vervlogen was, gaf hij mij een stuk biltong (*), het laatst dat hem overbleef, en hij wees mij 's nachts den weg voor de vlucht. Ik kon door de engelsche rijen kruipen. Nabij Bloemfontein ontlastte ik een engelsch paard, met één schot, van zijnen ruiter. Ik sprong in den zadel en kwam weer bij de Burghers. Bij Kroonstadt schoot ik mee en was op de kopjes achter Joannesburg toen de Engelschen hier op aan trokken. Ik moest mijn paard de sporen geven, maar 't arm beest deed een kogel op. Het viel. Ik heb nu zes uren te voet afgelegd. Ik heb meer geloopt dan gegaan, en zou gaarne een paard hebben.

(*) Gedroogd vleesch in riemen gesneden.

Waarom kleine ?

BRUINSMA.

SMIDT.

Bij Cronje ! Om mee uit te trekken tegen de rooineks ! Ik heb toch nog geweer en lood.

HANNAH (*Drukt den kleine tegen haar :*)

Goed zoo knaap ! Goed zoo ! Gij zijt een man !

SMIDT.

Ik zag uw knecht twee paarden uit uw stal halen, en bemerkte dat gij er nog drie er binnen staan hadt ..

HANNAH !

't Is zoo.

BRUINSMA.

Nog drie ja,... en straks weer vier.

SMIDT.

Waarom die dieren aan de engelschen laten ? steek ze liever af.

HANNAH !

Gij hebt gelijk.

SMIDT.

Of, schenk er mij een Het zal in goede handen zijn. Ik heb een goed oog en zit vast in den zadel ik verzeker 't u. Ik ben wel erg klein, maar mijn lood draagt zoo ver als dat van een man.

HANNAH !

Ik zal u het beste van de drie doen zadelen, knaap.

SMIDT.

Als ik u raden mag ; neem dan de twee andere ook maar los mee ; er is toch in 't veld voer genoeg, al is het nog winter, en zij kunnen u dienst doen op den tocht.

HANNAH !

Gij hebt gelijk knaap. Ga maar naar den stal. Ik zal den knecht last geven.

SMIDT

In name van het vaderland dank, mevrouw, dank baas. (af.)

BRUINSMA.

Maar wat gaan we hier uitzetten zonder paarden Hannah ?

HANNAH !

Gij hebt dat kind gehoord. Zegt die moedige taal van een Transvaler knaap niets tot het hart van een man van Transvaal, — van mijn echtgenoot ?

BRUINSMA MAURITS.

Ik zal hem dat paard niet weigeren, wijl gij ..

HANNAH (*Scherp*):

't Is van dat dier niet dat ik spreek !... Zult gij den moed niet hebben het voorbeeld van dat kind te volgen ?

BRUINSMA.

Ik zal die zinneloosheid niet hebben, neen !

HANNAH. (*Ernstig en plechtig*):

En.. gij.. blijft ?

BRUINSMA (*Zich geweld, aan doende om bedaard te blijven :*)

Ja ! (*Klaroen geschal in de verte*).

HANNAH.

Uw broeders vertrekken... Is dat uw laatste woord ?

BRUINSMA.

Mijn laatste. Ik weet mijnen plicht.

HANNAH.

Ik ken den mijnen.

BRUINSMA.

Ik heb mijne vrouw en kinderen te lief.

HANNAH.

Spaar aan mij en aan uw kinderen den smaad van zulke liefde.

BRUINSMA.

Ik weet wat ik doen moet, vrouw !

HANNAH (*Beraden :*)

Ik ook, Bruinsma ! (*Naar den achtergrond tot JOHN die opkomt met de woorden : Er is daar een knaap.*) — Ik kom John. (*Af.*)

V TOONEEL.

BRUINSMA (*alleen, kruist zich de armen over de borst en ziet strak ten gronde. Een kanonschot daverd in de verte. Hij schrikt op, bezielt den mauser en de patrontesch aan den wand. Werktuigelijk reikt zijne hand er heen. Hij trekt die hevig terug en zucht weer : Neen ! Neen ! Hij gaat plaats nemen rechts op het voorplan, op een stoel vóór de tafel en rust het moede hoofd in de beide handen.*)

VI TOONEEL.

BRUINSMA, BIANCHI.

BIANCHI (*behoedzaam op Hij bemerkt Bruinsma, gaat op hem af den hoed in de hand; hij duwt hem zachtjes met een vinger op den schouder. Bruinsma schrikt op.*)

Verschooning heer Bruinsma, dat ik u stoor in uwe droomen, droomen van geluk zeker; maar mijn plicht was, weet u, te komen om u te verwittigen en ik doe dit. Generaal Kitchener is vóór Pretoria. Zijne voorhoede kan elk oogenblik de poort binnen komen... weet u, weet u.

BRUINSMA.

Ik weet het.

BIANCHI.

Gij weet het, en gij doet een transvaalsche vlag aan uw venster uitsteken. Dat is eene uitdaging; weet u, weet u!

BRUINSMA.

Ik heb daar geen keenis van... Mijne vrouw zeker... of mijn knecht John .

BIANCHI.

Dat is verzet dát... weet u!

BRUINSMA (*kort af* :)

Maar ik heb immers het recht verzet aan te teekenen tegen de roovers der vrijheid van mijn land !...

BIANCHI.

Zeker ! Zeker hebt gij dat recht. Maar 't is niet altoos geraadzaam zijn volle recht uit te oefenen, weet u. Gij kent zoowel als ik de overmacht der Britten. Gij hebt het mij zelven gezegd : de opstand der burghers is nutteloos. Er is reeds bloed genoeg gestort... weet u !

BRUINSMA.

Voor de vrijheid, ja !

BIANCHI.

Och ! beste heer Bruinsma, gij kent toch genoeg van de beschaving, omté weten, dat de Boeren zoo gerust hun vee zullen weiden wanneer de engelsche vlag de Afrikaner vierkleur boven Pretoria zal vervangen. weet u. 't Geldt immers maar eene verandering van regiem. Waar men goed is, daar is het vaderland, ubi bene... weet u. De Boer zal blijven waar hij was, en even gelukkig zijn als vroeger. Nog gelukkiger. Zijn vaderland blijft zijn vaderland, weet u.

BRUINSMA.

Van vrij burger wordt hij knecht

BIANCHI.

Woorden ! beste heer Bruinsma ijdele woorden ! Haast u die vlag te doen neerhalen, zij is compromettant voor u. Denk aan uwe kinderen ; denk aan uwe vrouw, weet u.

BRUINSMA.

Aan haar denk ik maar al te zeer ! Zij zal mij verachten...

BIANCHI.

Verachten zal zij u ja, wanneer heel uw fortuin zal verdwenen zijn in uwe speculatie op de acties der *Main reef*, weet u. Daar, in den Witwatersrand is uw geluk en uw eer verborgen. Als opstandeling zouden uwe rechten verbeurd verklaard worden. Gij moet integendeel de *Main reef* trachten te redden... weet u.

BRUINSMA.

Waarom heb ik naar u geluisterd ? . .

BIANCHI.

Naar mij ? Gij hebt willen rijk zijn, millioenen rijk... weet u.

BRUINSMA

Ja, de koorts der Jingoës had mij aangetast...

BIANCHI.

Het verlangen om geluk ja. Och ! God heeft dat in het hart van ieder mensch gelegd... weet u.

BRUINSMA.

O ! 't Was niet om mij ! 't Was om haar die ik eene koningin, om de kleinen, die ik prinsen op aarde wilde maken...

BIANCHI.

En ik heb u acties geleverd, zooveel gij wildet, aan fatsoenlijken prijs... weet u, weet u.

BRUINSMA.

Ja ! op onderpand van mijn goed.

BIANCHI.

En op de handteekening uwer vrouw... Haar goed dus ook blijft mij borg voor mijn geld... weet u, weet u.

BRUINSMA (*Legt hem de hand op den mond :*)

Zwijg, zeg ik u ! Zij mocht het hooren .. de reden mijner lafheid kennen. .

BIANCHI.

Gij hebt immers in haren intrest gehandeld...

BRUINSMA.

Zij wist niet wat zij onderteekende ..

BIANCHI

Zij zou immers toch geteekend hebben. Wie kon dien oorlog voorzien ?

BRUINSMA.

Indien ik mij meer met de zaken van mijn land had bezig gehouden, dan had ik hem kunnen voorzien.

BIANCHI.

Dus bekent gij dat Krüger dien oorlog van plan was..

BRUINSMA.

Ik weet van neen ! Maar indien mijne gouddrift mij niet hadde medegesleept, zou ik de strikken gezien hebben die het kapitalism vereenigd aan het jingoïsm aan mijn vaderland hebben gespannen.

BIANCHI.

Heer Bruinsma is slecht gezind vandaag, weet u.

BRUINSMA.

Mijne landgenooten trekken ten strijde en ik blijf... Ik *moet* blijven.

BIANCHI

Och ! Zij vluchten ..

BRUINSMA (*met protest*)

Vluchten ! Dat is niet waar ! . .

BIANCHI.

Zij durven niet blijven. Binnen een paar maanden zullen zij be-treuren niet gehandeld te hebben als gij, weet u.

BRUINSMA.

Mocht ik sterven met velen van hen! ..

BIANCHI.

Sterven ! Neen gij zult leven, weet u. De burghers hebben de goudmijnen gespaard. Binnen eene maand, twee maanden ten hoogste is alle bestuur hersteld. Johannesburg zal weer bloeien, weet u. Een nieuw leven zal komen in den Witwatersrand, weet u. De kruinen van het witte zand zullen zich steeds hooger verheffen, en de zon zal er in schitteren als diamanten poeder. De *Main reef*

zal ál geven wat zij beloofd heeft en schatten voor uwe voeten werpen... weet u, weet u.

BRUINSMA (*droomend* :)

Zal zij mij de achting mijner vrouw terugschenken ? .

BIANCHI

Dubbele liefde, om haar verdubbeld geluk, weet u. Dubbele achting voor uw doorzicht, weet u. Eerbied, voor de toekomst die gij aan hare kinderen verschaft hebt... weet u.

BRUINSMA.

Oh ! mocht dát waar zijn !

VII TOONEEL.

DE VORIGEN — KLERK.

KLERK (*in khahi gekleed, haastig binnenkomende* :)

Wat kom ik daar te zien, Bruinsma? De vierkleur aan uw venster uit... uw venster uit ?

BRUINSMA.

De Brit is immers nog niet meester hier.

KLERK.

Hij is voor de poort, voor de poort....

BIANCHI (*Er op drukkende* :)

Voor de poort... weet u !

KLERK.

Zoo zult gij niet doorgaan voor onzen man, voor onzen man.

BIANCHI

Wel voor een lompen Boer.... weet u !

KLERK.

Wij moeten den man van u maken, van u maken, die de orde, over zijne medeburghers, zal herstellen, zal herstellen.

BIANCHI.

Een machtig man... weet u.

KLERK.

Ja, ja, de redder van uwe medeburgers, na den oorlog, na den oorlog.

BIANCHI.

De eerste actiënhouder der Main reef... weet u.

KLERK.

Die de burghers niet hebben doen springen, die eevoudige Boeren ! die eenvoudige Boeren !

BRUINSMA.

Die godvreezende Boeren ja ; die geen onnoodig kwaad willen stichten.

KLERK.

Kom, kom, haal die vlag maar in... maar in...

BIANCHI *Tot Klerk*)

Ik zal er wel voor zorgen, weet u. (*Zachtjes af.*)

VII TOONEEL.

BRUINSMA, KLERK.

KLERK.

Goede vriend, waarom zijn toch alle Boeren zoo wijs niet als gij ; de vrede ware dadelijk terug in het land, in het land ; en met den vrede, de voorspoed en de orde, en de orde. O die Krüger ! die Krüger !

BRUINSMA.

Oom Paul is een held !

KLERK.

Ik zeg niet neen; maar verblind, maar verblind, door zijne intresen. Hij wil niet verbannen worden, daarom doet hij strijden tot het uiterste. Arm Transvaal ! Arm Transvaal ! Gelukkig dat mannen als gij, vol wijsheid en moed... en moed...

BRUINSMA.

Moed ja, er is ook moed toe noodig de strijders voor het vaderland *niet* te volgen .. Dat valt hard, weet gij dát wel. Mijn hart sloeg geruster op de helling van Spioenkop, dan het nu slaat, *nu* ! ! (*Klaroengschal in de verte.*)

IX TOONEEL

DE VORIGEN. — HEIN VAN ASSCHE.

HEIN.

Wat is dat ? Waarom rukt men hier de vierkleur naar binnen, zwager ?...

KLERK.

Omdat men hier verstandig is, verstandig is.

HEIN (*Tot Klerk:*)

Gij hier? De opsteller van de jingoes gazet, die tegen den oorlog schreeft. Maar gij zijt op uw plaats niet kerel, in het huis mijner zuster, in het huis eener VAN ASSCHE... Uw plaats is aan de poort, om de rooineks te ontvangen.

BRUINSMA.

Hein, gij vergeet der Boeren gastvrijheid. Die man, al denkt hij ook anders dan gij, is in mijn huis... dus verzoek ik u.. (*Klaroengeschal.*)

HEIN.

Hoort gij 't? De Boeren rukken hooger op... naar den guerilla oorlog... en uw Mauser hangt nog aan de muur!...

BRUINSMA.

Ik vertrek niet. Ik blijf.

HEIN (*Elke sylbe rekkende op verwonderden en verontwaardigden toon.*)

Gij.. ver... trekt... niet... Gij blijft! gij!...

BRUINSMA.

Ik heb mijne kinderen, ik heb uwe zuster te lief.

HEIN.

Mijne zuster te lief! en uw land dan?

BRUINSMA.

Ook mijn land te lief.

IX TOONEEL.

HEIN (*stormt het tooneel op en loopt bijna tegen de borst van Steven Brinck... die woest binnen treedt terwijl Klerk langs de binnendeur zachtjes afrekt. Klaroengeschal in de verte.*)

BRINCK (*met omwonden hoofd:*)

Heb ik daar buiten gedroomd Bruinsma? Men trekt onze vlag aan uw venster in, voor den naderenden engelschman..

BRUINSMA.

Buiten mijnen weet werd ze uitgesloten, buiten mijnen weet ook werd ze ingehaald, Brinck.

HEIN (*met verkropte woede:*)

Brinck!... Mijn zwager blijft!...

BRINCK.

Wat blijft ! Waar blijft ?

HEIN.

Hier in Pretoria ! Hij wacht den Brit hier af...

BRINCK.

Om uit zijn venster, het lood op hem te doen neervallen ?...

HEIN (*Spottend*.)

Ja ! Ja ! Met de hulp van dien verrader, daar !... (*zoekt Klerk met het oog en den wijsvinger*.)

BRINCK.

Wien bedoelt gij ?

HEIN.

Den uitlander, Klerk... Hij is niet gebleven, hij is er van door.

BRINCK.

Ah ! dat verkochte goed ! Ons lood zal hem toch wel vinden ; den Judas. Dat zal balsem zijn op mijn bebloeden kop.

BRUINSMA.

Luistert eens makker Brinck en gij broer Hein : gij zijt hier in mijn huis. Ik laat hier binnen wien ik wil en ik duld niet dat men iemand bij mij beledige.

BRINCK (*Men hoort paarden getrappel*).

Dat zijn uw zaken. 't Is de tijd niet om te twisten, 't is de tijd om te vertrekken. Haast u. Men wacht u op uw commando. Wij zullen onderwege over dien kerel spreken

BRUINSMA.

Ik vertrek niet, Brinck. Ik blijf in Pretoria.

BRINCK.

Gij blijft !

HEIN.

Hij blijft !

BRUINSMA

Ik blijf bij mijne kinderen ; ik blijf bij mijne vrouw ! (*Naar den voorgrond rechts*).

X TOONEEL.

DE VORIGEN, NORDJE en KOEKEMOER (*Kanongeschut in de verte*).

KOEKEMOER, (*die binnengekomen is, de pijp in den mond ; de linkerarm rust in een doek. Hij plaatst eenen stoel tusschen zijne beenen, zit voor de tafel en slaat er op*.)

Zeg dat uw vrouw, maar gauw voor ons vertrek eenen pot heeten koffie op zette. Mijne Nella heeft mijnen zadel met biltong en tabak gevuld en heeft mijne koffie vergeten.

NORDJE (*aan de tafel aan de andere zijde* :)

Dat zal deugd doen. Een kopje koffie voor 't vaarwel, — onder den neus van den rooinek. Wij zullen hem den dras laten, den deugniet. Zeg ereis, Bruisma, waarom hebt gij de vierkleur hier ingetrokken ? Gij gaat toch zeker uw hemd niet uitsteken, opdat de Brit u voor een Jingoe neme, de deugniet !

BRUINSMa.

Als u een kop koffie lust, ik zal er Hannah doen voor zorgen.

HEIN (*Bitsig* :)

Hannah zou u liever zien met ons, dan aan haren rok.

BRINCK. (*Tot Koekemoer* :)

Bij mijn gewonden kop ! Koos, ik herken Bruisma niet meer. Hij zegt dat hij blijft.

KOEKEMOER (*tot Bruisma* :)

Gij zijt toch zeker niet jaloersch ?

NORDJE (*spottend* :)

Jaloersch van den rooinek, den deugniet !

KOEKEMOER.

Ik gaf nog geen pijp tabak om mijne Nella, als ik er jaloersch moest om zijn.

NORDJE.

En ik dan nog geen kop koffie om mijne Tekla.

BRUINSMa.

Makkers ! Laat mijne vrouw daar buiten, als ik u zeggen mag.

HEIN.

Ja ! Ik ken mijn zus. Zij haat den Brit en mint ons land als een ware Van Assche. Daar schuilt het niet . Er moet hier slechten raad gegeven zijn. Wat komt die uitlander van 'nen Klerk hier doen ? Waarom zag ik hier gisteren dien Italiaanschen woekeraar ?

BRUINSMa.

Ik geloof dat ik meester in mijn huis ben, Hein !

HEIN.

Meester ook van te blijven, dat is waar.

KOEKEMOER.

Doe Hannah komen, jonge Van Assche. Wij nemen ze mee, en uw zwager zal wel volgen. Ik wed voor een pijp...

NORDJE (*Herhaald trompet geschal.*)

Ja maar er is haast bij. De rooineks moeten bij de poort zijn, de deugnieten.

BRINCK. (*Met de gebalde vuist, vooruit :*)

Slaven van het goud! Meent niet dat wij voor u vluchten. Wij willen ons hier niet omsingeld zien, om uw verpestende lyddiet ons geliefd Pretoria te laten vernielen. Wij verbeiden u hooger op, den Mauser in de vuist. Van elk kopje regent ons lood op u, knechtenras.

XI TOONEEL.

DE VORIGEN, FOERIE PIET, FOERIE WILM.

FOERIE PIET.

Ik kom te zien, dat hier voor de deur de paarden nog burghers wachten. Ik ben met Wilm eens afgestegen, om met meer compagnie naar de commandos te trekken. Neef Bruinsma zijt gij klaar, jonge held?

BRUINSMA (*met geprangde keel :*)

Neef Foerie, ik blijf thuis.

FOERIE WILM (*hevig :*)

Wat is dat du? Wordt gij zinneloos?

FOERIE PIET.

Wilm, wees bedaard jongen. Iedereen is vrij...

FOERIE WILM.

Die hier blijft wordt slaaf, grootvader.

NORDJE.

Dubbel slaaf; slaaf van de vrouw en van den jingoe, den deugniet.

FOERIE PIET.

Ik heb mijn dapperen neef zeker misverstaan?

BRUINSMA.

Neen neef Foerie. Mijn besluit is genomen. Het is mij ingegeven door de zorg die ik hebben moet voor mijne kinderen en voor mijne vrouw...

HEIN.

Laat de zorg van mijn zus, aan haar!

BRUINSMA.

Ik ben overtuigd dat strijden nutteloos is, nog meer rampen zal doen drukken op ons vaderland, en onzen grond met nog meer Boeren bloed drenken

FOERIE PIET.

Maar gij weet toch heel goed, jongeneef Bruinsma, dat de Volksraad het verzet tot het uiterste besloten heeft, en dat geen ware Afrikaner onzer beide Republieken die een geweer kan dragen, zich tegen zulk een besluit van den Raad moedwillig mag verzetten

BRUINSMA.

Bloemfontein is door den Brit bezet ; Pretoria gaat vallen in zijne macht ; Middelburg, Standerton, Ermelo en Barberton zullen Johannesburg volgen.

FOERIE WILM (*heftig* :)

O ! daar zullen wij zoo zinneloos niet meer zijn de goudmijnen te sparen...

FOERIE PIET (*Met nadruk* :)

Daar ook, zullen wij geen onnoodige verwoestingen maken

BRINCK.

Onnoodige! Indien wij al de mijnen van heel het land hadden doen springen, wij zouden aan den Jingoe de prooi hebben ontnomen, die hij hier gezocht heeft, de goudslaaf!

XI TOONEEL.

DE VORIGEN, KRUEGER, BOTHA, COETZEE.

KRUEGER (*Die den laatsten volzin heeft gehoord met plechtige eenvoudigheid* :)

Wij zouden onrechtvaardigheid hebben gepleegd tegenover de volkeren, en onrechtvaardigheid pleegt een ware Afrikaner niet. Al de naties zijn met ons.

KOKKEMOER. (*Een groote rookwolk wegblazende* :)

't Ware misschien beter de Kaffers en de Zoeloes met ons te hebben.

FOERIE WILM

Die laten wij aan de engelschen.

BOTHA.

Wij hebben met ons het recht.

COETZEE.

En den Heer.

KRUEGER,

En de Heer ja, die de zijnen nooit verlaat. Hij kan ons straffen, zeker : welk volk heeft geene kastijding verdiend ? Thans strijden wij voor ons recht, dat recht hebben wij aan zijne zorg vertrouwd, Hij zal er over waken.

BRUINSMA.

Het bloed van duizenden drenkt onze velden....

BRINCK,

Dat bloed roept om wraak.

BRUINSMA.

Veel meer nog zijn voor altoos verminkt...

BRINCK.

De wonden genezen gemakkelijk bij ons ; wij zijn geen slaven van den drank.

KOEKEMOER.

Dat belet niet dat mijn schouder nog zeer doet, van het stukje bom dat er door schramde.

BRUINSMA.

Op de twee republieken rooken overal de puinen der neergehaalde kralen ..

NORDJE.

De mijne ook heeft de Brit afgebrand, de deugniet.

BRUINSMA.

De Simons-baai krioelt van krijgsgevangen Boeren, wien een afmartelende dood op St-Helena verbeidt.

KOEKEMOER.

Wij zullen ons uit de handen der Jingoos houden.

KRUEGER.

Laat hem spreken.

KOEKEMOER.

Ik snij hem de tong niet af, oom Paul

BRUINSMA.

Wij in 't veldt zoö zullen onze vrouwen, kinderen, grijsaards...

FOERIE PIET (*Onderbrekende* :).

Die weten nog te sterven, met den Mauser in de hand,

BRUINSMA.

Zoo zullen onze vrouwen, kinderen en zwakken van den lande aan de blinde wraak van den Brit overgeleverd worden. De toekomst van het Afrikaansche ras zal worden onmogelijk gemaakt...

FOERIE PIET (*Plechtig* :)

Gij kent onze geschiedenis niet, jonge Bruinsma.

KRUEGER

Neen, Maurits, gij kent onze geschiedenis niet.

FOERIE PIET.

Laat mij hier spreken, Paul. Ik ben ouder dan gij.

XIF TOONEEL.

DE VORIGEN SMIDT PIETJE.

PIETJE (*die op is gekomen, en Krueger ontwaart* :)

Leve oom Paul !

KRUEGER.

Zwijg knaap. Het oogenblik is te ernstig

FOERIE PIET.

Gij vreest voor de toekomst van het Afrikaansche ras, jonge Bruinsma. Ja, Bloemfontein, Winburg, Kroonstadt, Heilbron, Johannesburg, zijn oogenblikkelijk in de macht van den vijand ; ja Pretoria zal heden bezoedeld worden door de vlag van den Brit ; maar wij zijn bij duizenden vrije mannen tegen hem, wij hebben Mausers in onze vuist en kardoezen in onze patroontesschen, wij hebben de bergten van Ermelo en Barberton, wij hebben Komatipoort en wij hebben de spelonken die wij op de Kaffers hebben veroverd...

BOTHA.

En geen kopje zal er zijn, of het zal aan den Brit bloed kosten.

NORDJE.

Onze kopjes zullen hem koppen kosten, den deugniet.

FOERIE PIET.

In 34 begon onze groote trek. Wij vluchtten de engelsche bloedhonden en goudwolven, ons nog liever overleverende aan de wildernissen, aan tijgers en leeuwen, aan Kaffers en Zoeloes. Ik was 16 jaren toen, en ik zie nog de lijken om mij heen vallen, onder de assegaaien van Moselekatse. Onze vrouwen en kinderen wierden vermoord bij massa's. Onze mannen vielen bij honderden, en wij waren maar een handvol volks. Uitgeput en uitgemoord hadden wij later den bloedgierigen Dingaen vóór ons, en onzen ervvijand den Brit achter ons.

Zoo hebben wij drie jaren lang gestreden, gezwogd, geleden,

al geleden wat een mensch lijden kan ; honger en dorst, koude en hitte, geleden uit de wonden van ons lichaam, geleden door de wonden van ons hart bij de geliefden die om ons heen vielen. Zoo hebben wij in smart en in bloed onze Afrikaansche Republiek gesticht... en nu zouden wij achteruit deinzen, niet meer met een vuursteengeweer, maar met een Mauser in onze vuist !..

COETZEE

En de Heer met ons.

BRUINSMA.

En verdeeldheid tusschen de hoofden, verdeeldheid die Ladysmith en Kimberley heeft verlost en Cronje met duizenden in de ijzers van den Brit heeft gegooid.

FOERIE PIET (*Meer en meer plechtig :*)

Gij kent onze geschiedenis niet, jonge Bruinsma.

In 1852 ook was er geschil, tusschen onze twee hoofdmannen Pretorius en Potgieter. Dat geschil van gedachte, verdeelde ons volk. Een noodlottige scheuring was nakend. Maar... ook *ik* was daar... ik zie de zon van dien schoonen dag nog helder schijnen boven Rustenburg. De ouderlingen onzer gemeente hadden des nachts een vaderlandseh gesprek gehad met de beide hoofd-kommandanten generaals. — Bij ons gaat het heil der natie boven alles.

Eene samenkomst had plaats in Potgieters tent. Het volk stond er buiten in diepe stilte geschaard. Na eerbiedig wachten zien wij eindelijk... de volksvaders met de handen in elkander gesloten vóór ons staan.

COETZEE (*Met vuur:*)

De Bijbel lag voor hen open.

FOERIE PIETJE.

Ja de Bijbel, — de liefde was in hun hart, en een gejuich, een gejuich dat mijne ooren nog hooren, stijgt uit heel het volk als een dankgebed ten hemel.

(*Herhaald en hevig trompetgeschal. De kleine Smidt, springt naar het klavier en begint het nationaal volkslied.*)

KRUEGER.

Het uur van het vertrek is daar. Vrijheid voor de Burghers, vrijheid ook voor u Bruinsma. Een laatste woord slechts : Waarom wankelt uw betrouwen op den Heer ?

COETZEE.

Om dat hij den Heer heeft verlaten.

XII TOONEEL.

DE VORIGEN, MEVROUW KRUEGER, MEVROUW BOTHA.

SMIDT (*vliegt recht :*)

Leve tante Sanne !

KRUEGER.

Wij vertrekken, Bruinsma. Uwe makkers wachten niet meer, mogen niet meer wachten.

BOTHA.

Uw makkers gaan strijden tot het uiterste... Vrij of dood !

ALLEN.

Vrij of dood !

BRUINSMA (*wil de hând reiken aan Hein :*)

Broer ..

HEIN (*Keert zich om en, gaat het tooneel op :*)

Neen ! Ik heb geen zwager meer.

MEVROUW KRUEGER.

Paul, vrouw Botha zegde mij in de straat dat gij nog hier waart. Ik heb nog een pak chocolade in de koets gelegd, dat had ik vergeten. Vaarwel man. Hou u sterk.

KRUEGER.

De Heer zij met u Sanne !

MEVROUW KRUEGER

O ! ik geloof niet Paul, dat wij nog te samen zullen gelukkig zijn. Maar dat is niets. Wij zullen heilvol uitrusten bij den Heer.

MEVROUW BOTHA.

Vaarwel, mijn dierbare echtgenoot. Vaarwel. De Heer zegene uwe slagen. Hij richte de Mausers uwer mannen.

BOTHA. (*Zijne vrouw tegen zijn hart:*)

Vaarwel, mijne vrouw. Wees sterk midden onzer vijanden.

KRUEGER. (*Na een lange omhelzing :*)

Vaarwel mijne Sanne. Vaarwel. Denk aan ons goed recht en bid voor mij. (*Men hoort van heel verre de tonen van het engelsch volkslied.*)

Kinderen ! spoed gemaakt ! Te paard ! Te paard !

(*Mevrouw Krueger en Botha, laten de mannen voor hen door trekken. Smidt slaat nog een paar akkoorden op het klavier en trekt voor mevrouw Krueger door, roepende :*) Leve Tante Sanne !

MEVROUW KREUGER EN BOTHA, *hand in hand, bezien een oog-
blik sprakeloos Bruinsma, die voor de tafel op een stoel is neerge-
vallen, en het hoofd in de armen verborgen houdt; zij keeren zich
naar de vertrekkenden, wuiven met den zakdoek en trekken haastig af*

XIII TOONEEL

BRUINSMA, EGAN — dan HANNAH.

EGAN!

Ik heb ze op haar bevel allen hier gebracht. 't Is onnoodig ge-
weest zie ik. Al moest ik alleen vertrekken... ik vertrek. Dood den
Brit!

HANNAH (*In Boer gekleed, de karwats in de hand.*)

John! Bij de paarden! Spoed! (*Men hoort paarden getrappel, —
en men ziet achter de lage heg, een voor een, de hoofden van voort-
trekkende ruiters.*)

EGAN.

Bij St-Patricius...

HANNAH (*Met een gebiedend gebaar.*)

Ga! (*Beziet eene wijf haren man, met misprijzen. Zij rukt de
Mauser en de patroontesch van den wand, en hangt ze om de schou-
ders. Met heldere stem.*) Bruinsma!

BRUINSMA (*Schrikt op. Zonder zich om te keeren.*) Hannah!

HANNAH.

Neem mijne plaats in voor de kinderen, ik ga de uwe innemen voor
ons land.

BRUINSMA (*staat bedremmeld recht en beziet haar verstomd.*)

HANNAH.

De tijd dringt. Ik heb beiden vaarwel gekust. Zorg er voor. De oude
Martha zal u helpen ..

BRUINSMA (*zich bezinnende.*)

Maar vrouw, wat is dat nu?

HANNAH.

Ik ben uw vrouw niet meer; — ik doe gelijk vrouw Botha zou ge-
daan hebben; ik verloochen u als mijn man.

BRUINSMA.

Ik gebied u te blijven...

HANNAH.

Gij hebt geen recht meer mij te gebieden.

BRUINSMA.

Het recht niet meer ?...

HANNAH.

Neen ! Gij verradt uw vaderland ; gij verkracht zijne wet, maar tevens ook uw recht op mij, dat die wet u gaf.

BRUINSMA (*hevig naar haar toe:*)

Gij zult niet vertrekken ! Ik ben uw echtgenoot ! Ik zal u *dwingen* te blijven !

HANNAH.

Nooit ! (*Zij slaat hem terug met de karwats in het aangezicht.*)
Vrij of dood ! (*Zij stormt weg.*)

XIV TOONEEL.

BRUINSMA (*alleen :*)

Hij deinst duizelend achteruit, staat een oogenblik in vertwijfeling recht: Daar klinkt een helder trompetgeschal in de nabijheid. Men hoort paardengetrappel achter den voortuin. In de verte weergalmen duidelijk de naderende tonen van het engelsch nationaal volkslied. Het kanon davert drie maal. Bruinsma zakt duizelig naar het midden van het tooneel ; zijne vingeren ploegen in de lokken van zijn voorhoofd. Men ziet achter de haag de hoeden van twee voorbijrennende burghers :) Maar ik droom ! O ik droom !...

(HET DOEK VALT.)

.....
Tweede Bedrijf.
.....

TOONEELSCHIKKING

VAN HET

TWEEDE BEDRIJF.

De handeling heeft plaats in 't veldt, aan den voet van een kopje, waar een kleine wiel uit heen borrelt en links wegvliedt.

Het tooneel zelf, is een effen rotsachtig vlakje.

LINKS. — VOOR ZIJPLAN : *struikgewas.*

MIDDEN ZIJPLAN : *de voet van het kopje, dat in 't midden van 't tooneel begint, en waarvan de helling alleen zichtbaar is voor de toeschouwers.*

ACHTER ZIJPLAN : *Grasgewas.*

RECHTS. — VOOR ZIJPLAN : *Grasgewas.*

MIDDEN ZIJPLAN : *een blok rots, ongeveer een meter en half hoog, uitschietende uit het gras.*

ACHTER ZIJPLAN : *Grasgewas.*

VERRE GEZICHT. — *Een bergachtige en veel bewogen lijn, waarvan de helling met rotsachtige blokken is geteekend, en de lange kruin hier en daar een kreupel boomgewas doet afsteken op een arduin grauwen hemel met enkele gouden strepen doorweven.*

II BEDRIJF.

I TOONEEL.

FOERIE PIET (alleen).

(Hij staat boven op de rotsblok rechts. De linkerarm leunt zwaar op zijn geweer. De an lere is hoekig gebogen naar omhoog, zoodat zijne hand een scherm vormt boven zijn oog, dat den gezichteinder doorpeilt.

(Een paard hinnikt bezijden den heuvel.

(Foerie keert zich langzaam naar den kant van waar het gehinnik komt en leunt nu met de beide ellebogen op zijn Mauser :)

Trouw dier ! ouë krijgsmakker. Zwiig maar. Ik ben bij u, mijn paard. Gij hebt het wel thans, daar in het malsche gras, bij het helder water dier spruit*. En gij zijt er niet alleen, als ik. Rust u maar uit, zoo lang gij rusten kunt. Mijn stramme beenen zijn zoo zeer aan uw flanken gewend, dat ze mij maar moeielijk recht houden. Het oog en het oor zijn bij mij beter dan de voet... Maar... *(Fluks recht :)* Wat is dat ? . . . *(Drukt den mauser voor de borst, ge'eed om aan te leggen. Zijn oog boort door het gras :)* Halt !... Werda !... *(Legt aan naar den grond achter den heuvel :)* Sta recht, of ik schiet ! *(Een tweemaal herhaald gekrijtsch van den uil, krijgt hij tot antwoord. Hij laat het geweer zakken :)* Vriend !

II TOONEEL.

FOERIE PIET, SMIDT PIETJE.

PIETJE *(komt kruipend achter het kopje uit het gras te voorschijn :)*

Gij zijt niet te verrassen, vader Foerie.

FOERIE PIET.

Wat nieuws, Pietje ?

PEITJE.

Ik ben nabij gindsche kraal geweest.

FOERIE PIET.

Is het Rooivaal ?

* Spruit -- beekje.

PIETJE.

Ik weet niet. Er nestelen rooineks in.

FOERIE PIETJE.

De paarden weiden rustig. Zij zijn goed verborgen. Op het kopje hier zit Brinck. Die kogel in zijn been verzwaart hem den gang.

PIETJE.

Och ! Wij doen toch maar kruipdienst. Maar, grootvader, kom daar nu eens gauw af. 't Is tijd dat gij rust. Laat mij uw plaats innemen.

FOERIE PIET.

Ik wil wel Pietje, want mijn beenen beginnen erg stram te worden. 't Is nu reeds twee maanden dat ik geen bed of geen stoel meer zie. En de jaren, Pietje, och de jaren ! .. Het oog is nog goed...

PIETJE.

Dat weten de rooineks... Kom, geef mij uw hand,... zoo...

FOERIE (*rust met de eene hand op zijn Mauser, met de andere op den kleinen Smidt, en eens naar beneden geraakt, laat hij een zucht van ontlasting.*)

PIETJE.

En zoo helpt Pietje, Piet.

FOERIE

(*gaande naar den voet van den heuvel om daar rust te nemen :*)

In afwachting dat Pietje de dood, Pietje Smidt vervangt.

PIETJE.

Wat slechte praat, vader Foerie. De jeugd is immers op hare plaats, bij den ouderdom.

FOERIE (*neerglijdend, gedeeltelijk leunend op het geweer, gedeeltelijk op Pietje :*)

De wieg bij het graf.

PIETJE.

Onnoodige woorden vader Foerie. Mij kan zoo gemakkelijk een kogel treffen als u.

FOERIE.

Dat is niet waar Pietje.

PIETJE (*op de rots schildwacht houdende :*)

Ik hoor u komen : Er is meer plaats nevens mij, dan bij u.

FOERIE.

En boven u ook Pietje.

PIETJE.

En daarom krijgt Brinck, wonde op wonde.

FOERIE

Bah ! Wat geven wij Afrikanen om een kogel ? Wat geven wij om den dood ? Wij hebben zoo dikwijls kogel en dood getrotseerd. Wij zijn er goei vrienden van geworden.

PIETJE.

Vertel mij nog eens van Dingaans, vader Foerie. Dat zal mij geduld geven op mijn wacht.

FOERIE.

Van hem hebben de Boeren Natal gekocht. Piet Retief om de verkoopakte te hebben, begaf zich met zeventig Boeren aan het hof van den wilden vorst. Op aanraden van den engelschman Owen die bij Dingaans was, namen zij hunne geweeren niet mede. Na de ondertekening, midden in een feest, op Dingaans bevel, vielen duizende Zoeloes op hen. Zij stelden zich rug tegen rug en trokken hunne messen. 't Kon niet baten. De overmacht was te groot. Zij werden allen vermoord, en den buik opengereten. Daarna vielen de wilden in massa op de wagens, waar men geen onheil vermoedde. Zij doodden de vrouwen, kinderen en mannen die er waren. De plaats van dat bloedbad heeft men daarom sedert Weenen geheeten.

PIETJE.

De monsters. En die engelschman ?...

FOERIE.

Die heeft later verteld wat hij vertellen wilde.

PIETJE.

En de verkoopakte van Natal ?

FOERIE.

Bestuurd door God, werd Pretorius uit Graaf-Reinet commandant-generaal. De vijfde binnen één jaar.

PIETJE.

Niets nieuws onder de zon.

FOERIE.

Neen Pietje. Met mannen en wagens trok Pretorius tegen Dingaans op. Elken nacht vormden zij nu met de voertuigen een verdedigd kamp. Dingaans belegerde hen met twaalf duizend man. Hij liet

meer dan drie duizend lijken rond het kamp opgehoopt. De rivier zwol van 't bloed. Zij heet nog de Bloedrivier. De onzen telden slechts drie of vier dooden en omtrent even veel gekwetsten.

PIETJE

Gelijk te Colenso.

FOERIE.

De Heër had zijn volk beschermd Pretorius trok de vluchtelingen achterna.

PIETJE

Waarom deed men dat te Spioenkop ook niet ?

FOERIE

Wij dooden nooit onnoodig den vijand Pietje. Hij is toch ook een schepsel des Heeren.

PIETJE

Een boos schepsel.

FOERIE

Daarom zal de Heer hem vernederen. De hoofdstad van Dingaan den broeder- en Boerenmoordenaar werd ingenomen. Men zag er nog de geraamten van de zeventig gemartelde makkers, en in de lederen tasch van Piet Retief vond men de verkoop-akte door Dingaan en drie zijner raadsheeren onderteekend.

PIETJE

De hand Gods.

FOERIE

Ja, de hand van den Heer, Pietje. Zoo knaap, zoo dikwijls ging het pad onzer natie door bloed en tranen. Zoo gaat het ook nu weer.

De lyddiet heeft twee mijner klein-kinderen vermorzeld. Twee mijner dochters, zuchten ergens in een engelsch kamp, de Heer weet waar ! En ik... ik die wel rust had verdiend.... *(Hij laat het hoofd zinken in de handen, terwijl de ellebogen op de knieën steunen.)*

PIETJE *(wisch zich een traan uit het oog :)*

Mijn vader treurt op St-Helena... Mijn eenige broeder viel te Graspan, het hart doorboord. Mijne moeder, mijne zusters waar zijt gij ? Waar lijdt gij ? Misschien ook wel aan de gedaachte, dat het bloed van kleine Piet het veld reeds kleurt. . En toch maar moed gevat, moed ! .. Ik ben een Afrikaansche jongen !... Het harte hoog !

altoos hoog ! (*Zacht :*) Zie... ik geloof ... dat vader Foerie slaapt....
Ik ken een lied dat hem aangenaam wiegen zal...

(*Hij zingt zachtjes de eerste stroof, van het Transvaalsch volks-
lied, ondertusschen dat hij met aandacht zijne blikken in het ronde
laat gaan. Eensklaps slaat hij het geweer tegen de borst en blik in
het gras, rechts naar het achterplan :*) Halt !... Werda !... (*Een
gekrijsch van den uil beantwoordt hem :*) Vriend !

III TOONEEL.

DE VORIGEN, JOHAN (*komt krupend uit het gras te voorschijn :*)

JOHAN.

Wakkere knaap ! Altoos op uw post.

PIETJE

Altoos. De plicht wil het. Welnu ?.. Maar pst !—spreek stil, vader
Fourie slaapt.

JOHAN

Laten wij hem dat geluk.— De kraal daarginder is inderdaad Rooi-
vaal, de woning van De Wet. Zij is door eene engelsche macht be-
zet. De Wet zelf is met zijne mannen hooger op... Waar zal ik hem
aantreffen ?

PIETJE

Zijn roem, zal ons den weg wel wijzen,— om naar uw verlan-
gen, ons troepje bij zijne mannen aan te sluiten.

JOHAN.

Onze mannen zijn nabij, Het oog van Brinck draagt verre.... Gij
hebt ook wel rust noodig... Kom Pietje hier zitten, naast mij.

PIETJE

Met genoegen. (*Hij zet zich op de rots nevens Johan.*)

JOHAN.

Ik heb u hooren zingen.

PIETJE

Ja ! Dat verdrijft de onnoodige gedachten.

JOHAN.

Die waren weer bij uwe moeder zeker ?

PIETJE

En bij mijn vader.

JOHAN.

Pietje bemin altoos uwe moeder. O ! een moeder houdt zoo innig aan de liefde van haar kind. Het ree, verdwaald in de woestijn, onder de brandende zon, zucht niet naar het water der bron, zoo zeer als een moeder naar een kus van haar kroost .

PIETJE.

Oh ! Maar vader ook, beminde ons allen teer.

JOHAN (*het hoofd ter neer* :)

En gij Pietje, gij hebt uw vader wel lief, niet waar ? ..

PIETJE.

Innig lief, Johan. Om eene omhelzing van hem thans, zou ik mij door de rijen van den vijand heen willen slaan. Gij hadt hem moeten zien op Paardeberg... De bommen vielen aan zijne zijde, en hij glimlachte. Elk schot dat uit zijn Mauser viel, trof. Toen zijn laatste lood de gloeiende karabijn was ontvlogen... zag ik in zijnen baard twee tranen als twee dikke diamanten glinsteren. Zoo betooverend zoet is het mij, wanneer ik 's nachts van moeder droom,— maar fier klopt mij het hart in den boezem, wanneer ik vader voor mijnen geest ontwaar.

JOHAN (*sluit Pietje aan hare borst en snikt* :)

Gelukkig kind ! Gelukkig kind !

PIETJE (*recht, Johan krachtig beziende* :)

Wat is dat nu ? Heb ik weer te veel gepraat ? Waarom die zwakheid ? Zijt gij dan geen man meer ? Gaat dan voor onzen aanvoerder, het vaderland niet boven al ?

JOHAN (*het hoofd omhoog* :)

Ja wel, boven al.

PIETJE.

Wij moeten slechts denken aan die wij beminnen om hen te verlossen of te wreken.

JOHAN

O ! Transvaal zal nooit weten welk offer ik hem heb gebracht.. En dat vaderland dat ik dien in *zijne* plaats, ik moet het nog ontvluchten, om de schande te ontvlieden.

FOERIE PIET (*Die den laatsten volzin heeft gehoord tot Johan* :)

Heb betrouwen in den Heer. . *nicht*.

PIETJE.

Weeral in fout, vader Fourie !

FOERIE (*tot Johan*)

Altoos betrouwen! Johan!.. Wij, die met u uit Pretoria trokken, hebben ook met u Transvaal verlaten, aan u verbonden door de banden der familie, der vriendschap en der bewondering. Wij aanzien u als onzen hoofdman, en dulden ook geene zwakheid van u, Johan.

JOHAN (*Hem naderende, terwijl Pietje zijne plaats op de rots herneemt :*)

Gij hebt gelijk, neef... O ! vergeef het mij, dat ik het hart der vrouw en der moeder niet beteugel, wanneer gij over uwe tachtig jaren zegepraalt, om u jong te toonen en die knaap zijne kinderjaren vergeet, om zich als een man te gedragen. (*Een lichte gloed kleurt het horizon links.*)

FOERIE.

Daar, waar er gestreden wordt tegen den Brit, daar is thans ons vaderland. Over uwe kinderen waakt de Heer. Hij zal ze brengen in de have die hij voor hen bestemd heeft.

JOHAN (*Zuchtend :*)

En de schande die hen wacht?...

FOERIE.

Die zult gij uitwisschen, door uw en roem

JOHAN.

En hij !...

FOERIE.

Hij is dood voor het vaderland : laat de dooden rusten, Johan.

SMIDT (*hevig :*)

Zie ! Zie ! in de verte... daar is brand... (*Ziet naar het kopje op en legt aan :*) Werda ! (*Men hoort tweemaal het geschreeuw van den ul :*) Vriend !

IV TOONEEL.

DE VORIGEN, opvolgend BRINCK, KOEKEMOER, NORDJE, COETZEE,
HEIN, WILM, EGAN.

BRINCK (*komt afgezakt, langs het kopje. Hij hinkt. Zijn rechterbeen is omwonden, zijn rechter voet bloot :*) Daar is vuur in de kraal!

JOHAN.

Die kraal is Rooivaal, Steven ; de kraal van De Wet !

BRINCK.

O de brandstichters !

PIETJE.

De wind waait naar dien kant. Willen wij 't gras in brand steken ?

FOERIE PIET.

Onvoorzichtige knaap ! Wij zouden misschien vrienden van ons plaats tusschen de Rooineks en het vuur.

PIETJE.

Werda !

KOEKEMOER (*Links op ; rechts :*)

Vriend !... Sa ! makkers 't is de kraal van De Wet die brandt. Willen wij er onze pijp gaan aansteken ?

PIETJE.

Werda !

NORDJE.

Vriend !... (*staat op uit het gras, rechts :*) De rooineks hebben de kraal daarginder in brand gestoken, de deugnieten !

COETZEE (*luid achter de schermen :*)

Brand ! Brand in de verte !... (*Binnen :*) De booswichten vreezen niet den oorlog aan de vrouwen en kinderen te doen. De Heer zal hun zijne hand laten voelen. (*De gloed wordt heviger.*)

KOEKEMOER.

Ja, ons lood.

NORDJE.

Onze Mausers zullen hen neerhalen, de deugnieten.

BRINCK.

Te paard ! en vooruit !

JOHAN

Er ontbreken drie onzer makkers.

PIETJE

Werda !

HEIN, WILM & EGAN (*Achter de schermen links :*)

Vrienden !

HEIN (*Op met WILM en EGAN :*)

De rooineks woelen als duivelen in de ginder brandende kraal, Johan. Wij moeten hen...

JOHAN (*Hem onderbrekende :*)

Makkers ! De brandstichters daarginder verdienen de straf des Heeren. Wij gaan ze kastijden.

(PIETJE neemt plaats bij de anderen, midden achter plan, linker kant van 't tooneel):

NORDJE

Zeker, zeker ! de deugnieten. Te paard !

JOHAN (*bevelend*) :

Laat de paarden, waar ze zijn. Foerie Piet, blijft hier ter bewaking. Wij moeten ze spoedig kunnen terug vinden als er overmacht is ! Allen uit een ! door het gras ! Brinck komt slechts op drie honderd passen achterna. Zijn geweer draagt toch ver genoeg. Wij omzingelen de kraal, elk honderd passen] van elkander. Houdt uwe Mausers geladen ; schiet met vaste hand en zeker oog, één na één, dat geen schot verloren ga !

KOEKEMOER.

Ik geef nog geen pijpensteel, voor 't leven van den Rooinek, op wien ik mijn Mauser richt.

JOHAN.

Vooruit nu ! De Wet moet gewroken ! Herdenkt den schutspenning dien gij draagt : Vrij of dood !

ALLEN (*Somber* :)

Vrij of dood !

V TOONEEL.

DE VORIGEN, DE WET CHRISTIAAN, DE WET BERT.

DE WET. (*In 't donker gekleed. Kleederen erg gehavend : zwarte hoed, links met zwarte struisvogelpluimen versierd. Hij is zachtjes uit het gras gekropen, onder de laatste volzinnen, en op de rots gaan plaats nemen zonder bemerkte te worden. Hij staat gansch recht en kijkt, leunend op zijn Mauser, met gespannen aandacht naar den brand.*)

DE WET BERT, (*heeft zijn vader op dezelfde wijze gevolgd en staat naast hem, de oogen vurig naar de ramp gericht.*)

DE WET

Als ik u bidden mag, mannen,... blijft !

(*Allen keeren zich verbaasd om.*)

EGAN (*opschrikkende* :)

Is dat de duivel nu ?

JOHAN.

Wie zijt gij ?

DE WET,

Wij zijn vrienden.

BRINCK

Trekt dan meê, wij hebben geen tijd te verliezen.

JOHAN

Wij willen De Wet wreken, over die laffe daad.

DE WET CHRISTIAAN (*somber* :)

O vrees niet, De Wet zal gewroken worden.

JOHAN

Maar er is geen tijd te verliezen, mannen vooruit !

DE WET (*gebiedend* :)

Mannen staat !... (*met zachte stem.*) O ! ik bid er u om, blijft!...

VI TOONEEL.

DE VORIGEN, LABERSCHAGNE, DU PLESSIS, SWANEPOEL, *op.*

LABERSCHAGNE

Chris, wat beveelt gij?...
JOHAN (*met vuur* :)

Gij zijt de Wet ?

Leve De Wet !

PIETJE

Wij zijn Transvalers en wachten uwe bevelen.

FOERIE PIET

Wij zijn Transvalers en wachten uwe bevelen.

JOHAN.

Wij zijn naar den Vrijstaat gekomen, om eene plaats onder uw commando te vragen. Wij willen met u strijden tot den dood. Laat ons de kastijding over der brandstichters uwer woning.

DE WET.

Ik kan dus op u rekenen?...

JOHAN.

Ja !... (*Zij haalt eene koperen medalie uit de borst te voorschijn.*)
Wij zijn eedgenooten... Zie...

DE WET (*kijkt de medalie aan ééne zijde* :)

Dat doodshoofd ?... (*aan de andere zijde* :) Die wapperende vlag ?...

JOHAN.

Vrij of dood!... Dat is onze eed.

DE WET.

Waarom verliet gij Transvaal ? Waarom blijft gij niet bij uw commando ?

JOHAN.

Dat is ons geheim. De vijand van Transvaal is de vijand van den Vrijstaat. Alle Afrikaners zijn broeders.

DE WET.

Maar die grijsaard ?...

JOHAN.

Foerie Piet ! Een oud trekker nog...

DE WET (*De hand aan den hoed als een groet :*)

Ik ken dien naam. Oude held, mag ik u de hand drukken ?...

FOERIE PIET (*Hem de hand reikende*)

Vereerd, commandant.

DE WET

Ik heb hooger op, een wagen ten uwen dienste.

FOERIE PIET.

Het grasveldt is mijn bed, en het kopje mijn kussen. De rust die mij wacht, zal een kogel mij geven.

KOEKEMOER

Mijn pijp is uit. Ik zou ze willen aanvuren aan die vlammen daar.

DE WET.

Makkers, welkom allen, bij de mijnen. Ik eerbiedig uw geheim. Commandant ?...

JOHAN

Johan !

DE WET

Commandant Johan, wij zullen weldra nauwer kennis maken.

NORDJE

Wanneer wij samen tegen de Rooineks oprukken, de deugnieten.

DE WET.

Nu verzoek ik u vrienden, hier te blijven.

JOHAN.

Ons plan was ze neer te schieten op de puinen uwer kraal.

DE WET.

Ik heb het gehoord... Maar vrienden, mijne vrouw en twee mijner kinderen waren dezen morgen in de woning. Ik weet niet wat

er van hen geworden is... Ik verwacht nieuws... Zijn zij daar misschien verrast, en vallen wij aan, dan loopt hun leven gevaar. Laten wij hier blijven en wachten... ik bid u.

JOHAN.

Wij blijven en wachten uwe bevelen.

DE WET.

Dank u.

BRINCK.

Wij zullen den verloren tijd wel inhalen. Ik heb daar een kogel in mijn kuit, dien de jingoes mij moeten betalen.

EGAN.

St-Patricius mijn patroon, bescherme de uwen.

KOEKEMOER.

Ik rook geen pijp tabak meer, voor eer ik een paar van die brandstichters in 't zand heb doen bijten.

DU PLESSIS.

Wij zullen u helpen kameraad ; wees gerust.

SWANEPOEL.

Ik wed dat wij hunne witte vlag gauw zien zullen.

NORDJE

't Is niet voor niets, dat die kerels zooveel hemden meê ten oorlog nemen, de deugnieten.

DE WET BERT (*die met zijn vader naar den brand is blijven staren*)

Vader, het dak boven de voorpoort valt in.

LABERSCHAGNE (*die een paar passen op het kopje links is geklommen*)

Chris, de rooie haan kraait akelig boven Rooivaal. Mijn mauser brandt mij de vuist.

DE WET CHRISTIAAN

En mij dan Laberschagne!... Zie, daar stijgen de vlammen uit de kamer waar ik op de wereld kwam.

DE WET BERT.

Ons nieuw klavier stond daar, vader.

DE WET CHRISTIAAN (*Zijn Mauser toonende.*)

Dat is ons eenig klavier nog, Bert... Mijn groot-vader heeft den bouw van Rooivaal begonnen ; onder dat dak stond de kamer waar hij stierf. Mijn vader heeft de kraal voltrokken, ook hij is er gestorven....

DE WET BERT,

De kamer der kleinen brandt vader ; zie hoe de vlammen woeden.

DE WET CHRISTIAAN (*Als in droom :*)

Alle mijne kinderen hadden hunne wieg in Rooivaal. Mijne vrouw lachte mij zoo gelukkig toe, toen ik ze, na onze echtverbintenis, in onze kraal bij mijne moeder bracht.

BERT.

Arme moeder ! Arme moeder waar zijt gij ?

PIETJE (*Tot bij hem genaderd, neemt hem de hand :*)

Jonge makker, ook mijne kraal is afgebrand en mijne moeder en mijne zusters heb ik tot nu niet terug gezien.

COETZEE.

Heer ! Heer ! Waak gij over de moeders en kinderen van uw volk.

DE WET CHRISTIAAN.

Die brand is louter wraakzucht. Mijn vee heb ik hooger op doen drijven. Mijne paarden zijn in 't veldt. Mijne struisvogels heb ik de vrijheid gegeven.

BERT.

Daar valt heel het dak in, vader.

NORDJE.

Zij hebben de vier hoeke n te gelijk aangevuurd, de deugnieten.

DE WET CHRISTIAAN (*plechtig :*)

Neen ! Van mijn ouders erf zal geen steen blijven op een steen. Welnu, gij die om goud onze vrijheid rooven komt, gij die uit woekerzucht ons vaderland met bloed drenkt en met puinen dekt ; ik zweer het u : ik zal niet rusten, voor dat de laatste vijand mijn land ontruimd hebbe, ik zal in de kolonie trekken en daar de farmen uwer landgenooten brandschatten ; elke pan van mijn dak, elke steen dier muren, zal het leven van een rooinek kosten ! vrij of dood !

ALLEN (*Met dof gemurmel :*)

Vrij of dood.

VII TOONEEL.

DE VORIGEN. — HANS

CHRISTIAAN DE WET (*Hevig :*)

Hans, wat nieuws ?

BERT (*Even :*)

En moeder ?

HANS

Mevrouw en de kleinen ,baas...met den wagen naar Bloemfontein.
Jonge baas, Bert, allen zijn gezond.

DE WET CHRISTIAAN

De Heer zij gezegend !...

BERT (*In vervoering :*)

Gered !

HANS

De rooinek, kwam, één uur *na* hullie weg was.

JOHAN

Dan er maar op los.

DE WET.

Ik heb uw plan gehoord. Ik keur het goed. Laberschagne, Du Plessis, Swanepoel en gij Bert, rechts af, snel, vat post tegenover de stallen, elk honderd passen van elkander .. Geen schot gelost, — vóóreer gij den zang van mijn Mauser hoort. (*Tot Hans :*) Hans ! hou de paarden in het oog... (*tot Foerie Piet*) Oude held, aan u de wacht hier.

FOERIE PIET.

Indien er wild langs u door schiet, dan is 't mijn.

COETZEE

Heer ! richt ons lood.

DE WET

Vooruit allen! Voorzichtig, maar snel vooruit.

JOHAN.

Vrij of dood !

ALLEN (*Met gesmoorde stem :*)

Vrij of dood !

(*Terwijl allen naar den achtergrond trekken, links, rechts en in rechte lijn vooruit, verrijdert zich Hans op het voorplan rechts, en staat Foerie Piet, als op wacht, den Mauser in de hand op het voorplan links, aan den voet van het kopje.*)

(DOEK VALT.)

.....
Eerste Tafereel.
.....

TOONEELSCHIKKING

VAN HET

EERSTE TAFEREEL.

Het tooneel verbeeldt een klein boerenlager in het veld.

LINKS. — EERSTE ZIJ-PLAN. — *Eene tent, waarvan de ingang naar de rechterzijde van het tooneel is gekeerd, en waar men in en uit kan. Een groote kei voor den ingang der tent*

MIDDEN- EN ACHTER-ZIJ-PLANNEN — *Eenige tenten in perspectief op het doek geschilderd ; zelfde schikking er van als voor de eerste.*

RECHTS. — EERSTE ZIJ-PLAN. — *De helling van een steil kopje, verdwijnend achter en boven de schermen.*

MIDDEN-ZIJ-PLAN. — *Grasgewas en verregezicht smeltend met het tafereel van het doek op den achtergrond.*

ACHTER-ZIJ-PLAN — *Grasgewas en verregezicht smeltend met het tafereel van het doek op den achtergrond.*

Een gat is in het middenplan midden van het tooneel in den grond gegraven, een groote kei ligt vóór de opening naar den kant van het steil kopje rechts.

Hooger op het tooneel rechts, een rotsblok, waarachter nog zulke opening.

VERREGEZICHT. — *Op het veld, heel in de verte, een lage keting van kleine kopjes, waarboven de eerste stralen der zon opschieten en gensters werpen in de wolkjes die boven den horizon zweeven in een grauwen hemel.*

I TAFEREEL.

I TOONEEL

FOERIE PIET, PIETJE SMIDT, NORDJE.

FOERIE PIET. (*Zit op den kei voor den ingang der eerste tent, zijn geweer dwars over de knieën houdende.*)

PIETJE SMIDT (*Loert met het hoofd uit de middenopening waarin hij verborgen zit, naar het kopje op.*)

NORDJE (*Is ineen gekropen verscholen half in den grond, achter den rotsblok rechts op den achtergrond.*)

NORDJE

Ik gaap er van. Had ik maar een kop koffie ! Waarom komen ze niet wat gauwer, de deugnieten.

PIETJE.

Zij zullen wel komen, Hans brengt hen in 't net. Zij mistrouwen een ouën kaffer niet, als hij hun geld vraagt en whisky. Zij zullen ons meenen van op het kopje bij dien vroegen morgen in de laagte te verrassen.

NORDJE

Ik zat liever op mijn paard, den Mauser in de hand tegen den Rooinek, dan hier in dit hol, de deugnieten.

PIETJE.

Maar geduld. Hans moet ze langs omwegen brengen op het kopje, om van daar onze slapende maanen in de tenten te beschieten.

NORDJE

Zonder gevaar, meenen ze, oh ! oh !

PIETJE.

Dat zullen ze straks zien.

NORDJE

Waarom niet dadelijk ? Ik krijg kou voeten, na dien killen nacht, de deugnieten.

PIETJE

Als zij de schuilplaatsen onzer mannen in den grond zien, is alles verraden. Gij zijt te ongeduldig Joep.

NORDJE

Ik zou gaarne aan hun vel zijn ; als zij maar weer hun hemd niet te gauw uitsteken, de deugnieten.

PIETJE.

Vader Foerie, gij stelt u onnoodig bloot. Laat u zakken in de kloof, gegraven in de tent achter uw zitblok. Ik heb ze geriefelijk verzorgd. ..

FOERIE (*fluisterend* :)

't Is te laat, Pietje. Beweeg niet meer. Hans klimt met een engelschen bespieder den berg op. De Jingoe kijkt naar hier.

PIETJE (*angstig fluisterend* :)

Maar vader Foerie !... vader Foerie !... Trek terug in de tent...

FOERIE.

Ik zou argwaan wekken... De list ware mislukt. Dat is mijn leven niet meer waard.

PIETJE (*smeekend* :)

Ik bid er u om, vader Foerie.

FOERIE.

Ik voel mijne beenen zoo zwaar worden Pietje. De Heer heeft zijnen engel naar mij gezonden. Dat hij mij vallen laat, het gelaat naar den vijand, den Mauser in de vuist ; dat vraag ik Hem als een gunst. Verberg u Pietje, ik beveel het u... De bespieder heeft gewenkt... andere rooïneks volgen... De strijd nadert... Vaarwel, mijn kind... wees altoos man als nu....

PIETJE

De eerste die op u zijne karabijn aanlegt, valt onder de mijne.

FOERIE.

Verberg u ! Verberg u ! Zij klimmen steeds talrijker.

PIETJE (*fluisterend tot Nordje* :)

Stil, stil, ze zijn daar... Schiet dood wien op vader Foerie mikt.

NORDJE

Door den kop hoor ik hem, den deugniet.

FOERIE.

Heer verleng mijne krachten, nog één poos... Pietje, zeg aan Wilm, dat hij altoos het pad volgt, dat hij aan mijne zijde is ingetreden. . Druk hem de hand voor mij..., druk de hand ook mijner nicht; zeg haar dat ik in mijn laatste gebed aan den Heer, om moed voor haar heb gebeden... Stil nu,... zij klimmen aan deze zijde.

PIETJE (*steunt heel zacht :*)

Vader Foerie ! vaarwel !...

FOËRIE.

(*Leunt zwaar op den loop van zijn Mauser, schuift krachtig het hoofd, als een leeuw bij den aanval, en de oogen naar den voet van het kopje, nu en dan zijlings opkijkende, zingt hij :*)

't Geweer woog zwaar nog in mijn hand,
Toen hij, de Brit, reeds knelde ons land,
Hij had het goud, zijn wet, de macht,
En wij, ons recht, ons mannen-kracht.

Nog liever dan zijn knecht te zijn,
Verdwaalden wij in de woestijn,
En schokten door 'n onzalig oord,
Het rijk van leeuw en panter, voort.

Geen tieger nog zoo dierlijk wreed
Als 't kafferras, dat ons bestreed
En wette 't wapen van 't verraad
Aan Rooneks list en boozen raad.

Drie jaren was ons droevig pad
Van zweet én bloed én tranen zat,
Toen God, der vrijheids zonnepraal
Ons zond, aan gene zij der Vaal.

(*Hij staat recht en uitdagend*)

Wij hebben met ons geld en goed
Met onzen Afrikaanschen mannen-moed
Ons land betaald, gij blijft er af
O Brit, of heerscht slechts op ons graf !

WARREN (*Onzichtbaar op het kopje :*)

Hand op !

VERSCHEIDENE STEMMEN (*even* :)

Hand op ! Hand op !

FOERIE PIET (*Den Mauser gereed* :)

Nooit !

WARREN.

Wek uwe makkers, zeg hun dat zij hunne wapens neerleggen.

FOERIE PIET

Kom ! en zeg het hun zelf.

WARREN.

Alle weerstand is nutteloos.

FOERIE

Vrij of dood !

WARREN.

Gij verplicht ons tot geweld.

FOERIE (*aanleggende op het kopje*)

Hand op ! gij rooineks.

PIETJE (*Tot een engelschman die hij van op het kopje ziet aanleggen op Foerie* :)

Gij eerst (*Hij vuurt* !)

NORDJE (*Zelfde spel* :)

Ah ! deugniet, eerst u !

WARREN

Mannen, vuurt !

(*Een algemeen geknetter van geweeren volgt, Pietje en Nordje schieten slag op slag. De tenten toonen flarden.*)

FOERIE PIET

(*Schiet twee maal, dan glijdt zijn Mauser langs zijne hand en botst met de kolf op den grond. Hij leunt er een oogenblik met den rechter arm op. zijn linkerhand maakt een dreigend gebaar naar het kopje* :) Vrij of dood ! (*roept hij in een gesmoorden kreet, en zakt met het gelaat ten gronde, de armen wijd uit elkaar.*)

PIETJE.

Vader Foerie ! Vaarwel ! (*Aanleggende naar het kopje* :) Dat is voor uw moordenaar ! (*Hij schiet.*)

(*Van overal hoort men thans het geweergeknal, een paar lijken van engelschen komen na elkander het kopje afgerold tot op het tooneel. Men hoort buiten de stem van De Wet* :)

Hand op ! Hand op ! Hand op !

NORDJE.

Daar is hun witte vlag weer, de deugnieten !

PIETJE.

Geen schot meer Nordje, zij geven zich over.

NORDJE

't Is om uit zijn vel te vliegen, er ontsnapte geen eene, de deugnieten.

DE WET (*Buiten, gebiedend tot de engelschen :*)

Geweeren op den grond Britten en allen naar beneden !

II TOONEEL.

DE VORIGEN, daarna BRINCK, JOHAN, KOEKEMOER, WARREN, JOHAN, WILM, DE WET, andere BOEREN, SPICER en ENGELSCHEN.

DE WET (*Het rookend geweer in de hand, op. Bevelend naar buiten roepende :*)

Laberschagne ! Onze mannen hebben kleeren noodig ! De onze zijn gansch versleten. Begrepen !

LABERSCHAGNE (*uit de verte*) :

Uw wil geschiede Chris !

PIETJE (*Zoekt Foerie overeind te helpen, roept zachtjes :*)

Vader Foerie ! Vader Foerie !

JOHAN en WILM (*bijgestormd, — helpen Pietje den ouden strijder oprichten ; zij leunen hem tegen den kei links :*)

WILM (*Droevig steunend :*)

Arme grootvader ! Arme grootvader !

JOHAN (*Nog in de vervoering van den strijd :*)

Moordenaars van grijaards ! Dat is weer uw werk...

PIETJE (*die een doek is gaan nat maken, wischt Foerie het bloed uit aangezicht en baard :*)

Hoe bleek ! Zou hij dood zijn !

JOHAN (*de hand op de borst van den lijder.*)

Neef ! Neef, Foerie !

DE WET (*deelnemend :*)

Oude held !... (*Onderveragend :*) Welnu, Johan ?

JOHAN.

Het hart slaat nog, — maar de wonde is erg, zeer erg...

DE WET (*tot Warren die aan dezen kant van het kopje naar beneden is gekomen :*)

Dat is het eenig slachtoffer van uwen aanval majoor. Nu mag uw Roberts weer naar Europa seinen : Commandant Foerie gedood. Hij zal er zijne tachtig jaren niet bijvoegen.

WARREN (*verlegen :*)

De oorlog maakt onverbiddelijk, generaal. .

BRINCK (*die hevig naar voren is gekomen en Foerie met weemoed heeft gezien, de armen op de borst gekruist, met gramschap het tooneel op :*)

Ik vind het laf van de Jingoos. Zij houden onze mannen gevangen ; en wij moeten hunne gevangenen weer loslaten. Zoo krijgen wij er geen eind aan.

KOEKEMOER (*die op den achtergrond als een Turk zijne pijp doet dampen :*)

Ik zou al die kerels de pees boven den linkerhiel oversnijden. Dat zou ik ! Nu geven ze zich voor een pijp tabak over. (*Naar voren :*) Wel, hoe is 't Johan ?

JOHAN (*schudt met het hoofd :*)

Hij heeft zijn laatsten strijd gestreden, Kees.

COETZEE (*die naar voren is gekomen :*)

De Heer heeft zijnen dienaar gevonden op het slagveld van het recht. Gezegend zij de Heer.

DE WET (*naar buiten roepende :*)

Hoeveel gewonden zijn er ?

DU PLESSIS.

Meer dan dertig engelschen generaal. Van ons hier, niemand.

DE WET.

De Heer zij gedankt. Dat men hen goed verzorge.

LABERSCHAGNE (*uit de verte :*)

Ik heb ook voor een voorraad knoopen gezorgd, Chris Die kerels zijn allen uitgekleeed. Wat moet ik doen met de helmen ?

KOEKEMOER.

Die zijn nog geenen mondvol rook waard. Wij houden onze hoeden.

DE WET.

La at hun de helmen. Wij hebben geen tijd te verliezen. Zorg dat

ze weg komen. (*Tot Warren :*) Onze strijd is ongelijk majoor. Gij verbant onze gevangenen en wij zenden u de uwen terug.

WARREN (*Met een zucht :*)

Alles is ongelijk in dezen ongelijken strijd.

DE WET.

Ik houdt aan goede compagnie majoor. Gij zult mij verschoonen u een paar dagen bij mij te willen.

WARREN (*Met een groet :*)

Wel verplicht, generaal.

FOERIE PIET (*Het hoofd op Johan leunende, terwijl Wilm weenede aan zijne zijde knielt, — Pietje de hand van den grijsaard in de zijne tracht te verwarmen en Hein, hem droevig bekijkt, ondertusschen dat Coetzee, den hoed in de hand en het oog ten hemel, bidt :*)

Wees... niet. . bedroefd...

JOHAN

Luistert... hij spreekt...

FOERIE PIET

Na een zegepraal... is het sterfbed... zoet.

JOHAN

Hou de tent open Pietje... Neef Foerie zal er zachter rusten.

FOERIE

Zachter... inslapen... nicht.

DE WET

Zijne nicht ?.. Ik had het vermoed.

JOHAN (*Hevig naar de Wet, ondertusschen dat men Foerie binnenbrengt :*)

Een stervende zegde u wie ik ben. Gij zijt een man van eer... Ik zal u mijn geheim vertrouwen, verzekerd dat gij het bewaren zult.

DE WET (*geeft haar de hand :*)

Ik bewonder u.

LABERSCHAGNE (*Op :*)

Toe allen, langs hier... (*Tot De Wet :*) Welnu, heb ik u begrepen ?

DE WET (*naar achter :*)

Zij hebben die vernedering wel verdiend.

(De engelschen komen op, allen in hun hemd en onderbroek, waarvan de knopen zijn afgesneden, zoodat zij verplicht zijn ze vast te houden.)

DE WET (*tot den eersten die opkomt :*)

Wat ? gij weer ? Dat is de derde maal dat ik uw gezicht zie, nog eens, en ..

SPICER (*angstig vragend :*)

Nog eens generaal ?...

DE WET (*geheimzinnig glimlachende :*)

Kom, ga maar gerust voort.

(Johan, Hein, Wilm en Pietje, staan voor de opene tent. De engelschen trekken, alzoo uitgekleeed en den helm op het hoofd, over het tooneel, voor eene rij boeren door, die het Transvaalsch nationaal lied aanheffen.)

TAFEREEL.

Derde Bedrijf.

TOONEELSCHIKKING

VAN HET

DERDE BEDRIJF.

Een bergachtige streek in 't veldt.

De eerste regens hebben groene tinten gegoooid in het lang verdorde gras.

Aan den verren gezichteinder ziet men links een hoog gebergte, wiens hobbelige lijn, geteekend met licht groen, snel naar beneden loopt, om weldra, een scherpen hoek vormend, weer rechts naar de hoogte te klimmen, en dan dwars boven het horizon eene ketting van kopjes teekent, waarboven struikgewas en licht-gebladerd geboomte als een zeer verscheiden kantwerk schijnen op het helder blauw van den hemel, waar door grauwe wolken met witte vacht omzoomd henen trekken.

LINKS.—EERSTE EN MIDDEN ZIJPLAN : *Gras en daarboven licht struikgewas, zich afteekenend op het grijs van een kopje hooger op.*

ACHTER ZIJPLAN : *De voet van een kopje, waarvan de helling afsteekt op het hooggebergte in de verte.*

RECHTS. — EERSTE EN MIDDEN ZIJPLAN : *Gras, waar mager struikgewas uit opschiet, tusschen en boven zijn loover doorgezicht gevende op een steile rots, die als een gehakte kegel daar recht staat.*

ACHTER ZIJPLAN: *Die steile rots, waarvan de bijna loodrechte lijn aan den voet gebroken is, op een meter van den grond, om een rustpunt of steenen sloel te vormen, die schijnt uit te noodigen om er plaats op te nemen.*

Het verder gedeelte van het tooneel is in verband met het verschiet.

III BEDRIJF

I TOONEEL.

HEIN VAN ASSCHE, PIETJE SMIDT, NORDJE, COETZEE.

NORDJE en COETZEE *werpen grond op het lijk van FOERIE PIET, dat zij komen te begraven rechts, een weinig hooger op dan den voet der steile rots.*

HEIN en PIETJE, *staan op den uitsprong der rots, en kappen er ieverig den naam in van den afgestorven ouden krijgsmakker.*

Onder het klotsen van de mulle aarde, hoort men de slagen op de rots. — De Mausers rusten tegen den kegel.

De Afrikaansche krijgers onder dit bedrijf zijn allen in kakhi gekleed, maar met Boerenhoeden op het hoofd.

NORDJE

Zie eens hoe de wolken drijven. Mochten zij zich tot een zwaar onweer samenpakken, wij zouden gemakkelijker tot aan hun front doordringen en de lijn der jingoes daarboven breken, de deugnieten.

COETZEE.

De Heer zal nu het gebed van zijn ouden dieenaar wel verhooren en dezes strijdmakkers de hulpzame hand leenen.

NORDJE

Gelukkig dat Brinck genezen is; want zonder flink paard zou hij het niet hebben uitgehouden tegen de Jingoes, de deugnieten

HEIN

Ik ben niet voor steenkapper in de wieg gelegd.

NORDJE

Eerder voor vleeschkapper, jonge Van Assche. Dat weet de Rooinek, de deugniet.

PIETJE (*lezend* :)

Aan Piet Foerie uit Colesberg 1817...

Nu nog het jaartal 1900.

HEIN.

En na den oorlog zullen wij de overblijfselen van onzen ouden held hier wel terug vinden aan den voet dier rots en bij dat kopje.

NORDJE.

Als de jingoes zijne rust maar sparen, de deugnieten.

COETZEE.

Zijne rust is in den Heer.

II TOONEEL.

DE VORIGEN, KLERK (*als Boer gekleed en gewapend, onder hun werk ongemerkt opgekomen, plaatst zich tusschen de kappers en de gravers. Hij draagt een grooten baard die hem onkennelijk maakt:*)
Vrienden, wien legt gij hier ter ruste ?

COETZEE.

Een braaf man.

PIETJE.

Een held.

HEIN.

Een tachtig-jarigen strijder.

KLERK.

Mag ik eene schup aarde op zijn martelaarslijk laten vallen, laten vallen? (*Hij neemt de spade van Coetzee en doet zulks.*) Rust in vrede oude krijger, van ons volk, van ons volk.

HEIN.

Wie zijt gij ?

KLERK (*Houdt zich met den rug naar Hein :*)

Ik kom uit Aliwal North, Herzog zond mij hooger op, hooger op.

HEIN,

Om ?...

KLERK.

Hij legde mij het geheim op, dus vriend spaar mij uw vraag, uw vraag.

NORDJE.

Nog eenige spaden grond, en wij zijn klaar.

KLERK.

Waar is uw weg naar toe ?

COETZEE.

Vraag het aan De Wet, vriend ?

KLERK (*Met meer belangstelling de vraag stellende dan hij wel wilde laten merken :*)

Men zegde hem omsingeld, omsingeld.

HEIN.

Omsingeld ! Daar is hij aan gewend.

KLERK.

Is het waar dat hij zonder paarden is ?...

NORDJE.

Zeg eens man, wij nemen aan dat gij van de onzen zijt, maar wij kennen u niet.

KLERK.

Gij hebt gelijk, gelijk .. De voorzichtigheid is altoos aan te raden. Mijn paard weidt bij het kopje. Vaartwel ; ik spring terug in den zadel, en reis voort, voort.

III TOONEEL

DE VORIGEN MIN KLERK.

HEIN

Mij docht die stem te kennen. Gij deedt wel te zwijgen Nordje. Hij hoefde niet te weten dat wij zonder dienstdoende paarden zitten.

PIETJE

Dat zal niet lang duren. — Daar is mijn werk af. Ik zou het zoo maar laten, Hein.

HEIN.

Neen ! nog het woord : held. Dat verdiende hij wel....

PIETJE (*tot bij het graf, waarop hij een beetje aarde werpt. Ernstig droef :*)

Vaarwel, vader Foerie. Denk daarboven aan uw Pietje Smidt, dat u nooit vergeten zal. (*Neemt zijn Mauser.*) Ik trek onze mannen te gemoet. De stem van dien kerel klonk valsch...

NORDJE

Ja! ik betrouwde hem ook niet, indien hij eens een Jingoe ware, de deugniet !

COETZEE.

Zijne taal was de onze.

PIETJE

Ik zal hun de baan langs hier wijzen. Wilm mag het graf van zijn grootvader wel kennen en hem daar vaarwel zeggen. Wacht ons hier af, gij drieën.

IV TOONEEL.

DE VORIGEN, MIN PIETJE.

COETZEE.

Laten wij dien grooten kei daar nemen, Nordje, en brengen wij dien op het graf. (*Zij doen zulks.*)

HEIN (*kappend*).

Die rots is harde steen. Nog ééne letter.!

NORDJE.

Oude vader Foerie, gij zult daarboven wel over uwe makkers tevreden zijn. Drie weken lang hebben wij u verzorgd; toen wij geen paarden meer hadden, hebben wij u op eene berrie gedragen... Gij zijt vertrokken in de armen van uw kleinzoon, terwijl Johan en De Wet u de hand drukten, en uwe makkers u omringden. Vaarwel! oûe strijd-makker.

HEIN (*die voor het graf blootshoofd is komen staan, en een schup aarde er op heeft neergelegd* :)

Mijn oude neef, vaarwel.

Uwe familie zal den roem van haren held trouw bewaren.

Gij waart als knaap reeds bij die taaie trekkers die onze republiek hebben gesticht. U sloeg het hart altoos warm voor het vaderland. In alle groote gebeurtenissen van ons land hebt gij u onderscheiden. Gij hebt den strijd gevoerd tegen de Engelschen, tegen de Zoeloes, tegen de Kaffers, en, alhoewel gij reeds zestig jaren teldet, waart gij bij de bestormers van Majuba. Eilaas! waarom moest het goudzand worden ontdekt? Waarom moest de rijkdom van ons land, de geld-drift der Britten aanvuren, en den prijs van uw strijden weer in de weegschaal leggen!

De vijand had ons volk beschimpt, gelasterd, in het aangezicht gespogen, toen gij, reeds de tachtig nabij, in Kruegersdorp op uwen post waart, en den laffen aanval van Jameson tegenhieldt.

Waarom hebt gij niet kunnen van uw rustigen ouden dag genieten, dien nooit iemand beter verdiend had?

Omdat aan het hart van den Brit de worm der hebzucht knaagt, die hem alles doet ontzien: recht, tranen, bloed en schande!

Gij zijt gevallen, als bij een tweede Majuba, alleen en het hoofd omhoog, tegen honderden. Uw onversaagde moed sloeg hun harte eerst met schrik, maar hunne lafheid eerbiedigt ook den roem der grijsheid niet, en gij vielt onzen eed getrouw: Vrij of dood!

En wij hier bij uw graf neef, wij zweren het u: wij zullen uw voorbeeld volgen; de dood zal ons niet afschrikken; de dood der helden is zoet; wij zullen strijden zoo lang onze hand het geweer kan dragen, zoo lang onze adem gaat; wij zullen den Brit, die uw tachtig jaren niet wist te sparen, overal de kracht van onzen arm, de juistheid van ons oog doen gevoelen; wij zullen met zijn bloed den vaderlandschen grond bevruchtigen; wij zullen zijn naam vernederen voor het aanschijn van heel de wereld.

Vaarwel oom, vaarwel oude Afrikaan, vaarwel!

NORDJE (*Die zich langzaam den hoed van het hoofd heeft genomen, reikt driftig de hand aan Hein :*)

Wij zullen ze verdelgen, de deugnieten,

COETZEE (*Voor het graf, godvruchtig, met ontdekten hoofde :*)

O Heer, ontvang hem in uw rijk. Hij heeft altoos op aarde uwen naam gezegend ; hij heeft den strijd voor uw volk gestreden, en is gestorven met een gebed tot U, op zijne lippen.

Piet Foerie zie van in den hooge, op uw wapenmakers neer, beziel hen met uwen moed, bescherm hen bij den troon van den Allerhoogste.

Onze Vader, die in den Hemel zijt, gezegend zij Uw naam, ons toekomme Uw rijk. Uw wil geschiede op de aarde als in den Hemel....

(*Zij staan alle drie, aan den voet van het graf, dat is, den rug gekeerd naar het kopje links :*)

V TOONEEL.

DE VORIGEN, KLERK, HAMILTON, BURRY, ENGELSCHEN SOLDATEN.

Klerk, de soldaten leidend, komt met hen behoedzaam op. Nog slechts een paar passen der ingetogene begravers van Foerie's lijk verwijderd, springt plotselings drie man op elk van hen, schreeuwende : Geeft u over. — Zij gelukken er in, Nordje en Coetzee's armen te omsingelen, en die schadeloos tegen het lijf te drukken, onmiddellijk hen met boeien onmachtig makende.

NORDJE (*Ondertusschen tegen hen worstelende :*)

O gij lafaards ! gij deugnieten !

COETZEE (*Zelfde spel :*)

Heer, bescherm uwe dienaars !...

NORDJE (*met klimmende woede :*)

Waar is mijn geweer !... (*Klerk bemerkende :*) O verrader ! Ah deugniet !

COETZEE (*Met misprijzen :*)

Judas, ook, verraadde zijn meester met een kus.

KLERK.

Ta ! Ta ! Ta ! lange preekheer, gij zit in 't net, in 't net !

Ondertusschen hebben ook drie mannen, Hein willen aanvallen, deze op den schreeuw : «Geeft u over !» is met de schup waar hij op leunde, twee passen vooruitgesprongen, heeft zich bliksemsnel gedraaid, heft de spade met een draai in de lucht en slaat woedend, uitroepende : «Zoo gauw nog niet ! » De engelschman op wien zijn slag gemikt was, houdt zijn geweer horizontaal in de hoogte, de schup botst met den steel op dat wapen, zoodat zij in tweeën vliegt,

en Hein nog enkel een stuk stok in zijne hand houdt : Lafaards ! galmt hij en werpt met kracht het stuk hout naar zijn aanvallers.

Een van deze wil hem te lijve, maar de jonge Afrikaan vat hem met de armen om het onderlijf, tilt hem krachtig in de hoogte en wil met een slag van diens lichaam een tweeden aanvaller neerhouwen.

Klerk is ondertusschen van achter bijgesprongen, en vat hem bij de beenen ! Hein brult : « Verraad en lafaardij gaan altoos samen ! » Die omarming doet Hein het evenwicht verliezen, hij valt met den engelschen strijder dien hij omhoog heeft getild op den aanvaller welke vóór hem staat. Deze houdt hem de armen stevig vast bij de struikeling. Nog een paar anderen vliegen den laatste ter hulp, vallen op den van woede hijggenden en tierenden Hein, dien zij in een oogwenk machteloos boeien.

(Onder die worsteling welke HAMILTON bestuurt, wakkert hij zijne mannen aan, met woorden als deze :) Toe maar ! wringt maar toe ! Houdt hen ! Bindt hen ! Laat hen niet los ! Wij moeten ze levend hebben !

KLERK (*Voorzichtige houding :*)

Zeker levend ! Zij moeten spreken, spreken !

HAMILTON

Een klein geweervuur zou ons anders wel de moeite dier worsteling gespaard hebben.

NORDJE

Vijf tegen één, en dan nog met verraad, de deugnieten !

HEIN

Hoog de vierkleur ! Weg met den Brit ! (*Woelt razend in zijne boeien, zoodat men hem maar lastig houden kan.*)

HAMILTON.

Nu jongen, gij ziet dat gij in onze macht zijt. Gij moet er u in schikken. Wie meester is, beveelt, en wij zijn nu uwe meesters.

HEIN.

Nooit !

NORDJE.

Laat hem spreken, den deugniet ! (*Nabij zijn oor.*) Hou u kalm, dat is voor 't oogenblik nog het beste.

HAMILTON.

Indien gij ons verrast hadt, dan...

HEIN.

Dan zoudt gij al dadelijk de handen hebben opgestoken,

HAMILTON.

Het kan zijn. Maar wij zouden toch in uwe macht geweest zijn, en verplicht u te gehoorzamen.

NORDJE.

Bah ! wij zouden uw mannen alweer eenvoudig hebben laten vliegen, om hen toe te laten morgen met een ander geweer te herbeginnen, die deugnieten.

HAMILTON.

Waarom houdt gij uwe gevangenen ook niet, gelijk wij ?

NORDJE.

Omdat wij geen eten voor hen hebben.

COETZEE.

Omdat wij de krijgswetten nakomen.

HEIN (*misprijzend* :)

Omdat zij ons de moeite niet waard zijn, hen te blijven houden.

KLERK.

Kom ! Kom ! Dat is allemaal onnoodig gepraat, gij zijt in mijne macht... mijne macht.

HEIN.

Neen ! Verrader, niet in de uwe, in die van dien bevelhebber daar, in de macht van een soldaat en niet van een valschen knecht.

KLERK.

Ta ! ta ! ta ! IJdele woorden, woorden.

HAMILTON.

Dat is waar, jonge Boer, gij zijt in *mijne* macht, en daarom beveel ik u mij te antwoorden.

HEIN (*uitdagend* :)

Bevelen ?

HAMILTON.

Ik verzoek er u om, als gij het zoo verkiest.

KLERK.

Vraag hem dan, waar zijne zuster Hanna Van Assche is, de vrouw van Maurits Bruinsma, den Transvaler die trouw gebleven is aan Keizerin Victoria.

HEIN.

Ik vraag u, spioen, waar Maurits Bruinsma is, die gij van zijnen plicht hebt afgeleid?

KLERK.

Dat is geen antwoord.

HEIN.

't Is het eenige dat ik u geef. Indien gij mijne zuster zoekt, 't is dat gij er belang bij hebt te weten waar zij zich bevindt, gij en uw waardige medeverleider, den woekeraar Bianchi. — Welnu, een Van Assche dient de intresten niet van verkochten, gelijk gij.

HAMILTON

Ik heb met uwe zuster niets gemeens. Ziehier wat uw overwinnaar u vraagt...

HEIN (*Scherp* :)

Mijn overwinnaar ?...

HAMILTON

Gij dient onder De Wet ?

HEIN

Ik sta onder een der bevelhebbers van mijn land. Ik zeg u zijnen naam niet.

HAMILTON.

Dat bekent gij dus !

HEIN.

Wie zegt dat ?

HAMILTON.

Loochen het dan.

HEIN (*zwijgt*).

HAMILTON.

Ik weet, dat mannen als gij niet liegen kunnen. Dus gij strijdt onder bevel van De Wet... Hoe is zijn leger gesteld ? Heeft hij nog schietvoorraad ? Kunnen zijne paarden nog dienst doen ?

HEIN (*ziet hem misprijzend in de oogen en zwijgt*).

HAMILTON,

In welke richting bevindt hij zich in dit oogenblik ? Welke macht vergezelt hem ?

HEIN (*trekt de schouders op en zwijgt*).

HAMILTON,

Welk is zijn plan ?

HEIN.

Ga het hem vragen.

HAMILTON.

Jonge Van Assche, indien wij u en uwe makkers hebben gevangen genomen, in plaats van u uit onzen schuilhoek eenvoudig met onze geweren neer te schieten, dan was het om u het leven te schenken in ruiling van uwe bekentenissen, begrijpt gij dat niet ?

HEIN.

Wij twijfelen er niet aan.

HAMILTON.

De oorlog is onverbiddelijk. Zijne wet is een wreede wet. Ik zeg het u ! indien gij niet bekennt, dan ben ik verplicht een kogel door uw kop te doen jagen.

HEIN.

Een Afrikaan vreest den dood niet.

HAMILTON.

Gij zijt jong nog, en een schoone toekomst verwacht u, zoo gij ons de waarheid bekennt.

HEIN.

De engelschen hebben te Slachtersnek mijn grootvader opgehangen, en ik zou inlichtingen tegen mijn land, aan zijne beulen bezorgen !

HAMILTON.

Gij weet wat u te wachten staat ?

HEIN.

Ja.

HAMILTON (*tot Nordje*):

En gij daar ? Hebt gij uw leven en uw vrijheid lief ?

NORDJE (*toont hem de koperen medalie die hij op de borst draagt*).

Of ik mijne vrijheid lief heb ! Die koperen penning verbeeldt den eed dien wij hebben afgelegd. Vrij of dood ! Ik heb mijn leven lief, maar de vrijheid nog liever, deugniet !

HAMILTON.

Hardnekkige Boer ! Gij wilt dus niet spreken ?

NORDJE

Nóg liever dan met mijn woord de Jingo's te dienen, de deugnieten, laat ik mij de tong afsnijden.

HAMILTON.

Weet gij dan niet dat een kogel uwe weigering straffen zal !

NORDJE

't Is maar jammer, dat Krueger en onze hoofdmannen ons beletten met uwe gevangenen even kort spel te spelen. De moed der Roonneks zou gauw gekoeld zijn, de deugnieten.

KLERK (*Aan de zijde van Van Assche :*)

Herdenk uwe beledigingen in het huis van uw zwager. Ik ben gewroken.

HEIN (*Bekijkt hem misprijzend van het hoofd tot de voeten:*)

Spioen !

HAMILTON.

Wij hebben geen tijd te verliezen. (*Tot Nordje :*) Dus gij verkiest den dood ?

NORDJE

Ja !

HAMILTON (*Tot Coetzee :*)

En gij ? Ik wil edelmoedig zijn : Indien *gij* spreekt, ik maak u niet alleen vrij en rijk, maar ik schenk de vrijheid aan uwe beide makkers.

KLERK.

Dat zou te gek zijn, te gek zijn.

HAMILTON (*tot Klerk :*)

Aan mij hier te bevelen. (*Tot Coetzee :*) Antwoord en beken, waar bevindt zich De Wet ?

COETZEE (*Ten hemel uijzende :*)

Hij, die daar over alle menschen en ook u regeert, beveelt mij de getrouwheid aan mijn land. Ik overtreê de wet van den Heer noch voor mij, noch voor mijne broeders.

HAMILTON.

Antwoord, als gij uw leven lief hebt !

COETZEE.

Mijn leven rust in de handen van den Heer.

HAMILTON.

Gij sterft dus liever dan te spreken !

COETZEE.

Ja.

HAMILTON (*in gramschap*).

Dolzinnige Boeren ! De oorlog is de oorlog ! Gij hebt het gewild. Mannen, plaatst hen alle drie op eene rei.

HEIN.

Plaats ons dan bij dit graf. Daar rust eender stichters van ons land, een tachtigjarige grijsaard. Wij zullen vallen op de tombe van een held.

HAMILTON (*doet zijn helm af*).

Gij zijt mannen. Ik moet u bestrijden, maar ik bewonder uwen moed. Gij hebt het antwoord geweigerd dat u op doodstraf werd opgelegd, ik mag die straf niet wijzigen, ik moet ze zelf verhaasten. Zeg mij uw laatste begeerte...

HEIN.

Ontdoe mij dan van deze boeien, laat mij sterven als een vrij man.

NORDJE en COETZEE.

Mij ook !

KLEKK.

Maar...

HAMILTON (*tot Burry en twee andere mannen*).

Maak die boeien los. (*Dit wordt gedaan*).

HEIN.

Dank u, commandant.

NORDJE.

Mocht ik nu nog voor 't laatst om een kopje warmen koffie verzoeken...

HAMILTON (*glimlachend*).

Dit kunnen wij u niet geven. (*Tot twee andere mannen die onmiddellijk willen gehoorzamen*.) Blinddoekt hen...

HEIN (*Met een afwijzend gebaar* :)

Dat is onnoodig. Een Boer ziet zonder vrees den dood in 't gelaat.

COETZEE

Ons oog is op den Heer gevestigd.

HAMILTON.

Uw wil geschiede .. (*Alle drie nemen vrijwillig plaats bij het graf*.)

HAMILTON (*Tot Burry :*)

Plaats zes man op ééne rei. (*Zulks geschiedt.*)

NORDJE (*Ziet zijn hoed liggen en raapt hem gewind op :*)

Een burgher mag met gedekten hoofde staan tegenover betaalde knechten.

HEIN (*Zelfde spel :*)

Commandant, gij stemt toe ?

HAMILTON (*groet :*)

Mannen ! Op uwe plaats. In stand !

COETZEE.

Heer ik vergeef het hun. Bescherm ons land. Wees ons genadig o Heer.

HAMILTON (*Bevelende in 't engelsch of in 't nederlandsch :*)

Bereidt 't geweer.....

NORDJE

Leve Transvaal! Weg met de Rooineks, de deugnieten.

HEIN.

Leve de vrijheid.

HAMILTON.

Legt aan..... ! (*De soldaten gehoorzamen aan ieder bevel. De drie Boerenhelden zien moedig naar hunne beulen. COETZEE houdt den hoed in de hand, en de oogen half ten hemel ; zijne lippen in een misprijzenden plooi. NORDJE heeft de handen op den rug, en kijkt minachtend naar de beweging der karabijnen. HEIN ziet Hamilton stoutmoedig in de oogen.*)

Op het oogenblik dat Hamilton den degen in de hoogte heft, om het laatste bevel voor het afvuren te geven, hoort men buiten het geknal van een geweer, onmiddellijk opgevolgd van vijf andere, zich alle zes bijna smeltend in één enkel schot en de zes soldaten die gereed stonden te vuren, vallen voorover ten gronde, allen in het hoofd getroffen)

HAMILTON (*bevelend :*)

Mannen ! Valt aan !

HEIN (*Doet een sprong tot de karabijn van een der getroffenen :*)

Aan onze beurt nu. (*Hij schiet.*)

NORDJE (*bijna gelijktijdig, zelfde spel :*)

Ah ! de deugnieten... (*Hij schiet.*)

COETZEE (*volgt onmiddellijk het voorbeeld zijner makkers en vuurt in den hoop.*

De engelschen willen vluchten Hamilton springt op hen aan en dreigt hen met de pistool. Burry en Klerk zijn op het tooneel ten gronde gevallen. Een nieuw geknal van geweren doet zich hooren buiten de schermen).

VI TOONEEL.

DE VORIGEN, MIN GEVLICHTE SOLDATEN EN GEVALLENEN, JOHAN, WILM, EGAN, KOEKEMOER, LABERSCHAGNE, SWANEPÖEL, DU PLESSIS, PIETJE SMITH, DE WET CHRISTIAAN, DE WET BERT, BOEREN.

JOHAN (*vliegend op, 't geweer in de vuist. HAMILTON keert zich naar haar en wil schieten. Zij voorkomt hem door een schot. HAMILTON valt achterover.*

Mannen gezwind ! Niemand mag ontsnappen ! (Zij en verscheidene andere verdwijnen schietende in de schermen links).

DE WET (*bevelende.*

Geen kogel te veel geschoten ! geen één.

JOHAN (*terug op.*

Geen een dier Rooineks zal dezen aanval voort vertellen. De laatste komt te vallen.

HEIN (*terug op.*

Dank u, Johan !

DE WET (*tot hem*) :

Zijn er gekwetsten, Van Assche ?

HEIN.

Ik geloof generaal, dat geen een nog zal opstaan voor 't laatste oordeel.

DE WET.

Wij hebben den tijd niet aan hen te denken nu. Dat zij ons niet verraden kunnen, is ons genoeg. Proficiat ! Van Assche. Gij hebt u gehouden als een Boer ! Gij ook Nordje en Coetzee. (*Hij drukt hun de hand.*)

JOHAN (*aan het oor van Hein, dien zij bewogen de hand prest*) :

De Heer zij gezegend broeder, dat hij u, mij nog heeft bewaard.

WILM (*Drukt de hand der drie ter dood veroordeelden*) :

Dank ! Mijn grootvaders graf kostte u bijna het leven. (*Hij gaat vóór dat graf staan, ontbloot het hoofd, dat hij op de borst buigt. Hij schijnt in een gebed verslonden.*)

DE WET (*Tot de Boeren die meest aan de rechterzijde van het toneel zijn geschaard, en waarvan er verschilligen met ontbloot hoofd bij het graf staan :*)

Luistert allen ! Wij hebben geen tijd te verliezen. (*Links wijzende :*) Daar achter die lijn kopjes, ligt de Rooinek. Hij heeft mondvoorraad, kardoezen, karabijnen in overvloed, en versche paarden. Onze laatste kardoezen dragen wij op ons. Buiten wat biltong hebben wij geen eten meer. Veel hebben wij niet noodig en *zij* hebben *te veel*. Onze paarden zijn afgebeeld, en kunnen ons niet meer dienen. Wij moeten betere paarden hebben, kardoezen en mondvoorraad. Daar zijn ze.

BRINCK.

Wij gaan ze halen.

KOEKMOER

Wij hebben ook geen tabak meer, en daar is er.

NORDJË (*naar het lijk van Hamilton :*)

Daar ligt hun dappere kapitein ; zij verlieten hem, de deugnieten.

JOHAN.

Mannen ! Wij hebben geen mondvoorraad meer, geen kanonnen, geen paarden die kunnen dienst doen, onze kardoezen zijn erg verminderd, maar... wij zijn Afrikaners, en wij hebben aan ons hoofd Christiaan De Wet !

PIETJË

Leve De Wet !

DE WET.

Makkers ! Wij zullen vechten moeten één tegen tien. Wie van u denkt dat ons getal te klein is, wie van u meent dat wij wapenen te weinig hebben, tegen hen, dat hij spreke ! Of liever, dat hij eenvoudig lijve. Hij is vrij ! Wij eerbiedigen zijn besluit.

KOEKMOER

Niemand van ons zal bij den aanval manco zijn.

JOHAN.

Vrij of dood !

ALLEN (*m. ingehouden stem*).

Vrij of dood !

DE WET.

Stilte ! — Dat gee n gerucht ons plan verraadde. — Neemt alle wapens mèn die wij hier veroverd hebben, alle kardoezen... (*Tot Pietje*). Gij dappere kleine, gij blijft hier bij die rots de wacht houden, tot de aankomst van mijn geringe achterwacht, die onze laatste paar-

den bij den toom leidt. Mislukt onze aanval, dan vergaderen wij allen dadelijk hier op dit punt. Van op dat kopje en die rots zullen wij den Brit wel op afstand houden..., en dan met onze, wat uitgeruste paarden, zullen wij een rit hooger op beproeven. Hebt gij mij begrepen, kleine ?

PIETJE.

Altoos ! Maar er is maar ééne kardoes meer op mijn Mauser.

BRINCK.

Wij gaan er u halen, bij den rooinek.

JOHAN (*de vierkleur voor den dag halende*).

Mannen van Oranje en Transvaal. ., dit vaandel gaat ons vóór. Wij zullen het niet ontplooien, omdat wij den vijand willen verrassen, — maar daar op dat kopje, (*Zij wijst links*.) ik zweer het u, zal ik het planten en doen wapperen tot verbazing der Jingoos, tot roem van Afrika, tot zegeviering onzer zaak.

COETZEE (*terwijl alle Boeren den hoed afnemen en het hoofd een oogenblik in gebed bukken*).

Zegen, o Heer, deze poging uwer getrouwen. Maak den dood licht aan die vallen zullen op het veld van eer. Wij leggen ons recht en onze vrijheid in uwe handen.

DE WET.

Mannen ! vrienden ! broeders ! Ons klein legertje heb ik in drieën verdeeld. *Wij* houden het middenpunt *Wij* zullen het zwaarste werk hebben, maar ik heb betrouwen in u. Ik ken uwen moed ; ik ken uwe koelbloedigheid in het gevecht ; ik ken de zekerheid van uw oog, de vastheid uwer vuist. Dat geen schot verloren ga. Dat elk altoos den man neerschiete die vóór hem staat. Maak goed gebruik van elken steen, van elke bocht van den grond om u te dekken. Verbergt u zooveel gij kunt. Uw leven hoort aan Afrika, dat van u zijne vrijheid verwacht, daarom moogt gij dat leven niet nutteloos bloot stellen, en het dan slechts opofferen wanneer het moet. Houdt het oog op mij, ik heb het oog op u...

(*Gemompel van goedkeuring en doffe gesmoorde kreten van : Vrij of dood !*)

DE WET.

Laberschagne !

LABERSCHAGNE (*vooruit* :)

Hier, Chris.

DE WET.

Gij snelt vooruit, twee honderd passen vóór ons op. Wanneer gij nog slechts vijfhonderd treden van de lijn zult zijn waarachter de

vijand ligt, laat gij u zien. Neem een engelschen helm mee, waarmee gij uw Boerenhoed vervangt.

LABERSCHAGNE.

Een jingoehelm past op mijnen kop niet, Chris.

DE WET.

Laberschagne, men moet u voor een engelschman nemen, een dergenen wier lijken hier liggen. Gij zult dan naar hen toelopen, nu en dan naar onze lijn schietende. Enkele geweschoten van ons zullen u achtervolgen. Nabij de engelschen zult gij veinzen licht gekwetst te zijn en achteruit op hen toe treden. Eens nabij hun front, vliegt gij hunne lijn door. Gij zult wel zorgen dat uw Mauser zijn vijf kogels draagt, en gij schiet ongenadig de vijf officieren neder die in uwe nabijheid zijn. Van verre kunnen wij die niet meer onderscheiden. Bekker en Odendal zullen hetzelfde doen voor onzen linker- en rechtervleugel. Gij herlaadt dadelijk en vliegt tot bij hunne paarden, van waar gij weer voor uw Mauser de slachtoffers kiezen zult. Onder-tusschen doen wij den aanval De engelschen, zonder hunne bevelhebbers zullen den moed en het hoofd verliezen, en de zege is aan ons.

LABERSCHAGNE.

Ik spoed mij vooruit, Chris.

DE WET.

Gij hebt mij goed begrepen ?

LABERSCHAGNE.

Dat weet gij wel.

DE WET (*hem de hand reikende :*)

Laberschagne !... Vaarwel !...

LABERSCHAGNE.

Vaarwel ! Chris.

DE WET.

Gij gaat den dood te gemoet, vriend.

LABERSCHAGNE.

Ik weet het Chris.

DE WET.

Vergeeft gij mij dat ik u uitkoos ?

LABERSCHAGNE.

Ik dank u om uw vertrouwen.

DE WET.

Is er geene boodschap die ik voor u doen kan ?

LABERSCHAGNE.

Geef mijn lijk de rust naast den ouden Foerie.

DE WET.

Goed.

LABERSCHAGNE.

Wanneer het land vrij zal zijn, zorg dan voor mijne vrouw, zorg voor mijne kinderen.

DE WET (*Geeft hem nogmaals de hand :*)

Dat zal ik. Vaarwel, Laberschagne.

LABERSCHAGNE.

Vaarwel, Chris... (*Spoedig af, links ; tot de makkers :*) Vaartwel jongens...

COETZEE.

Tot bij den Heer !

(*Men hoort in de rangen het gemurmel van het VAARWEL.*)

JOHAN (*Laberschagne nog naroevende :*)

Er valt wind uit de wolken. Gij zult onze vierkleur op dien kop den zegeslag nog hooren slaan. Dat beloof ik u.

DE WET.

Mannen ! verraadt onze tegenwoordigheid niet vóór den tijd. Kruipt waar het zijn moet. Als wij onze kakhis verslijten, de Rooineks schenken ons nieuwe. Volg mij. (*De mannen volgen en verspreiden zich.*)

PIETJE (*Tot Johan :*)

Ik zal bij de kermis niet zijn.

JOHAN.

Bij de bereiding der kermis niet, wel bij de kermis, Pietje.

PIETJE.

De tijd zal mij lang vallen.

JOHAN (*teeder.*)

Kom knaap, bij mij. 't Is mij te moede of onze scheiding lang zal zijn. (*Zij duwt hem zacht tegen haar.*)

PIETJE.

Wat is dat weer, Johan ? De vijand wacht u ! Wees man als altoos.

JOHAN

Een moederhart versteent ook de oorlog niet. Voor mij zijt gij thans mijn kroost, Pietje... (*Kalm.*) Kind ! Wees gerust hier alleen op wacht, ondertusschen dat (*zacht*) uwe pleegmoeder strijdt (*Zij drukt hem nogmaals tegen hare borst.*) Vaarwel ! U bescherme de Heer.

PIETJE.

Tot straks Johan ! Wees krachtig.

JOHAN (*het hoofd uitdagend recht*).

O ! de vijand van mijn land heeft mij te veel ontstolen, om niet tegen hem vol moed en kracht te zijn. (*Dreigend :*) Wee hem ! (*Zij ijlt weg, zwaaiend met den vaandelstok, waarop de vlag is gerold*).

VII TOONEEL.

PIETJE, BURRY, KLERK.

PIETJE (*haar nakijkende :*)

Heer ! Bescherm de droeve echtgenoote, waak over de arme moeder ! Wees naast de heldin der vrijheid in haren strijd tegen uw volk.... Zij zijn verre reeds... Wat is het mij hier eenzaam... bij die lijken en dat graf... Vader Fourie, bid voor ons daarboven : uwe makkers hebben uwe hulp noodig bij den Heer. (*Hij hangt den Mauser op den rug, en klimt op den uitsprong der steile rots*). Van hier zie ik ze reeds ver, zich buigende henen trekken. . Van hier, kan ik ook aan de kim de achterhoede aan zien komen. (*Hij zet zijn Mauser met de kolf op den rots en rust er op*.) Weldra hoor ik de aange-name muziek der Mausers. Gelukkige Laberschagne ! die zóó sterven mag voor zijn vaderland ! (*Hij heft stil het nationaal Transvaalsch volkslied aan. Zijne stem eerst neurierende, klinkt allengskens met meer kracht. Dan ziet men stil het gewaande lijk van Burry bewegen, en langzaam naar de rots voortkruipen. Ook het gewaande lijk van Klerk komt overeind*)

BURRY (*Eensklaps recht :*)

Knaap geef u over.

PIETJE (*Legt aan :*)

Nooit. Gij hebt den dood geveinsd lafaard ! Hand op ! of ik schiet u neer.

KLERK.

Hand op ! gij zelf knaap, knaap.

PIETJE.

Verrader en lafaard, gij ook...

KLERK.

Gij zijt in onze macht. Uw weerstand is nutteloos, nutteloos.

PIETJE.

Hand op, beiden, of mijn Mauser legt u alle twee voor goed ter aarde.

BURRY.

Er is maar één schot op uwe karabijn.

PIETJE.

Maar één schot, ah ! ah !

KLERK.

Wij hebben het immers gehoord, gehoord.

PIETJE.

Welnu, een van u twee, schiet ik voor den kop.

KLERK.

Toe ! toe ! wees eens gauw verstandig.

BURRY.

Wij zullen u geen kwaad doen.

PIETJE.

Gij zult mij de vrijheid benemen, en wij hebben het gezworen :
Vrij of dood.

BURRY.

De eed van een kind, telt niet.

PIETJE.

Bij u misschien, wel voor een kind van Transvaal, ik ! zweer het
u thans, en een Afrikaan doet nooit valsch een eed, dat een van u bei-
den dadelijk een lijk is. Vraagt den Heer vergiffenis...

BURRY.

Toe ! Toe jonge knaap...

PIETJE (*dristig*).

Uw twijfel beleedigt mij : ik heb toch gezworen !

KLERK (*met angst*).

Ja ! Ja ! gij zijt een moedige knaap, een waardige zoon van Trans-
vaal ; ik ook, ik ben van afrikaansch bloed, gij zult toch geen mede-
burger dooden !...

BURRY (*nu ook angstig*).

Ik heb u nooit kwaad gewild... ik...

PIETJE.

Ik heb te kiezen tusschen den dood van een Transvaler die zijn
land verraadt, of van een vijand van mijn land. Welnu !...

KLERK (*Met klimmenden angst*):

Welnu, welnu ?...

BURRY.

Welnu ?...

PIETJE (*Het geweer aan den schouder brengende* :)

Deze kogel...

KLERK.

Kan toch voor mij niet zijn, voor mij niet zijn.

PIETJE (*Schiet :*)

Is voor u.

KLERK (*In het hooft getroffen, valt voor over als eene massa.*)

BURRY (*Eensklaps, een mes in de hand, op Pietje toe :*)

Aan ons nu !

PIETJE (*Wil met een sprong naar beneden, om hem te ontvlieden.*

Burry is hem vóór, en omvat hem stevig met beide armen.) Lafaard !

Lafaard ! (*Hij worstelt tegen, ondertusschen dat het doek valt.*)

.....
Tweede Tafereel.
.....

TOONEELSCHIKKING

VAN HET

TWEEDE TAFEREEL.

Eene verplegingsplaats voor het Roode Kruis der Boeren, tusschen de hooge bergen.

LINKS. — **VOOR ZIJPLAN :** *de voet van een heuvel, waaruit eene bergbron, eene straal helder water, van steen tot steen, tusschen het groen door, naar beneden laat vloeien.*

MIDDEN ZIJPLAN : *Tenten.*

ACHTER ZIJPLAN : *Een ziekenwagen, met de linker zijde naar het publiek gekeerd. Het roode kruis teekent zich scherp af, op de witte huif.*

RECHTS. — **VOOR ZIJPLAN :** *Grasgewas met gezicht op een bergachtige streek.*

MIDDEN ZIJPLAN : *Een ziekenwagen, met de rechter zijde enz. gelijk op het achterplan links ; maar slechts met het achtergedeelte op het tooneel staande.*

ACHTER ZIJPLAN : *Maakt deel van het verre gezicht.*

VERRE GEZICHT : *op hooge kopjes en heuvelen, waarboven men slechts een smalle streep van een helder blauwe lucht ziet.*

Op de hoogte der kopjes, verder dan de wagens, ziet men enkele Boeren op schildwacht, liggen of staan, rustend op den Mauser, de pijp aan den mond.

Op het tooneel links, hier en daar een kei- en een rotssteen.

Rechts en in 't midden, enkele leger-bedden, in der haast opgehaald en onregelmatig geplaatst.

II TAFEREEL.

EERSTE TOONEEL.

COETZEE, LABERSCHAGNE, SPICER, TURNER, HENNESSY, JOHAN, VROUW
VORSTER, VROUW CONRADIE, WILM, BERT, GEKWETSTE BOEREN,
GEKWETSTE ENGELSCHEN

Bij het opgaan der gordijn:

COETZEE (*ligt tegen het kopje links, bij de bronne-vliet, de Bijbel rust nevens hem, op de rots. VROUW VORSTER, op een knie, aan zijne zijde, laat hem drinken van het heldere water. Het hoofd van Coetzee is omwonden, en men ziet bloedplekken op het witte doek. Eene wollen sargie dekt zijne beenen die verbonden zijn, en recht vooruit steken op den grond.*)

LABERSCHAGNE (*ijselijk bleek, zit op de kei links, terwijl zijn lichaam tegen de steenrots rust. Zijne linkerhand leunt op zijn Mauser. Hij heeft het hoofd omwonden, maar draagt den hoed boven 't verbandsel. De rechter arm is met doeken vastgemaakt tegen de borst, die insgelijks omzwachteld is met doeken. Een vest is over zijne schouders heen gegooid en bij den hals vastgekrant. Slechts de linker arm steekt in de mouw. VROUW CONRADIE, is het verband op zijne borst op nieuw in orde aan 't stellen.*)

KAPITEIN HENNESSY (*bleek en lijdend, ligt op het leger-bed rechts. Een hoop kussens ondersteunt zijn hoofd, zoodat hij bijna recht zit. Zijne borst is omwonden met doeken, waarboven zijne soldatenvest onmogelijk dicht kan. JOHAN zit op eene kei nevens hem. Zij houdt een glas water in de linker- en een fleschje in de rechter hand, beiden rustende op hare knieën. Zij kijkt ver voor haar heen en schijnt in eindeloze gedachten verdiept.*)

TURNER (*het hoofd omwonden, slaapt op het leger-bed, hooger op en meer midden in 't tooneel. WILM, aan zijne zijde, verzorgt het kussen onder zijn hoofd.*)

SPICER (*ligt half overeind op het leger-bed, hooger op, midden in het tooneel. Zijn linker arm rust in een doek die hem om den hals is vast gemaakt. Hij praat zachtjes met BERT, die aan zijne zijde op eene kei zit.*

GEKWETSTE BOEREN (*rusten hooger het tooneel op, hetzij op den harden grond, of tegen den wagen links; GEKWETSTE ENGELSCHEEN liggen op de leger-bedden, of ook al op den grond tegen den wagen rechts.*)

VROUW VORSTER (*tot Coetzee:*)

Heeft die teug water u goed gedaan?

COETZEE.

Het brandt mij... nog zoo geweldig in het hoofd... en mijne beenen !... Och Heer ! uw wil zij gezegend.

VROUW CONRADIE (*tot Laberschagne :*)

Doe ik u geene pijn soms ?... dan moet ge 't zeggen .. arme man.

LABERSCHAGNE.

Ga... gerust... uw gang... om gauwer... de anderen te helpen.

VROUW CONRADIE.

Zes wonden !.., Arme man ! Arme man !

LABERSCHAGNE.

Ja.. ik ware beter dood... dan u, mijne makkers, zooveel,.. last aan te doen.

VROUW CONRADIE.

Zwijg toch... Als wij u maar helpen kunnen... arme man.

LABERSCHAGNE.

Gij hebt gedaan met 't... verbindsel ?

VROUW CONRADIE

Onmiddelijk.

LABERSCHAGNE

Leg dan... mijn hoofd wat meer rechts... schuif mijn hoed... er achter... ik ben zoo zwak...

VROUW CONRADIE

Arme man... Gij rustet op een punt van een steen.

LABERSCHAGNE.

Dat is... niet erg... Ga nú... naar de anderen,

VROUW CONRADIE

Maar, gij lijdt ! arme man...

LABERSCHAGNE (*Aandringend* :)

Ik kan ook... alleen... wel lijden... zorg voor de anderen... nu.
(*Zij doet zulks.*)

COETZEE (*De oogen wijd openende* :)

Nog één dronk... Het brandt mij...

VROUW VORSTER (*Laaft hem* :)

Daar.. Zoo... drink maar... 't zal u verlichten.

COETZEE.

Och Heer !.. (*Tot vrouw* VORSTER :) Leg den bijbel... open...
bladzijde 192..., op mijn knie.

VROUW VORSTER (*Doet dit* :)

Daar.

COETZEE.

Dank !...

SPICER (*Tot Bert* :)

Ik heb zoo'n vreeselijke pijn, mijn jongen...

BERT.

Zeg mij hoe ik u helpen kan ?...

SPICER

Mijne whisky-flesch... zou mij...

BERT

Wij hebben alle whisky op 't veldt gelaten... Dat is vergif..

SPICER.

Voor u, knaap ; voor ons is 't medicijn.

BERT.

Wil ik u een glas water halen ?

SPICER.

Och ! Daar kan ik wel zonder.

COETZEE (*Als ijlend* :)

Water !.. oh ! Water !

BERT (*bij ; hij vult het glas snel aan de bron* :)

Hier, Coetzee... drink, drink maar.

COETZEE (*drinkend* :)

Dank !... Laat mij nu... Zorg voor de anderen.

BERT

Gij lijdt daar zoo alleen.

COETZEE

Neen, jonge De Wet : de Heer is bij mij.

BERT (*tot Laberschagne, in 't voorbijgaan* :)

Laberschagne ! Kan ik iets voor u doen ? ..

LABERSCHAGNE,

Neen Bert.... ga, zorg voor de anderen.

HENNESSY (*Als in droom sprekende* :)

Ik heb koud.... koud....

JOHAN (*springt op, en wil hem de medicijn toedienen* :)

Neem, dat zal u verkwikken.

HENNESSY (*even* :)

Ik heb koud...., koud....

COETZEE (*tot Johan*)

Neem, dat deken.... van mijne beenen.... ik kan er zonder.

JOHAN.

Neen, dat niet ! Coetzee ... De morgen is nog wat koel... De geneesheer... (*Zij ontdoet zich van haar vest en legt het over Hennessy* :) Zie, dat zal wel baten.

HENNESSY (*bezielt haar als in vertwijfeling* :)

Ik droom zeker. .weer....(*Hij legt en weerlegt onrustig het hoofd op het kussen en sluit de oogen.*)

JOHAN (*zit nogmaals op de kei en herneemt hare vorige houding.*)

II TOONEEL.

DE VORIGEN, KOEKEMOER en NORDJE, op tot bij JOHAN,
later EGAN JOHN.

NORDJE (*tikt Johan op den schouder* :)

Wij hebben geen spoor van Pietje gevonden.

KOEKEMOER (*rookt 'n pijp :*)

Wij hebben den heelen omtrek afgezocht, te vergeefs... De kleine knaap....

JOHAN,

Arm kind !

NORDJE

Hij is toch niet dood, anders hadden wij zijn lijk gevonden. Zij hebben hem ook niet gekwetst, de deugnieten, want ..

JOHAN (*vragend :*)

Want ?

KOEKEMOER

Ze geven geen pijp tabak om het leven van een jongen Boer ; zij zouden hem hebben laten liggen.

JOHAN (*tot Egan die bij treedt :*)

Geen nieuws John ?

EGAN.

Geen, commandant. De kleine knaap heeft zeker een verkeerde richting genomen. St. Patricius, mijn patroon, mag hem den weg tot ons terug wijzen.

JOHAN (*Droevig :*)

Foerie Piet is gevallen.

NORDJE

Een geluk voor den ouden man. De schoonste dood voor een Boer.

JOHAN.

Brinck rust in de eeuwigheid.

NORDJE.

Maar dat kon ook niet anders, hem moesten ze niet gemakkelijk missen, de deugnieten.

JOHAN.

En Pietje is vermist... ook dood wellicht!

KOEKEMOER (*een dikke wolk rook weglazende :*)

Heb maar betrouwen Johan: ondertusschen dat zij hier uitrusten, zullen wij onder ons drieën nog op zoek trekken, en ik verwed de eerste pijp die ik op 'n jingoe vind, dat wij hem weerbrengen. (*Hij gaat naar Laberschagne :*) Wel, hoe is 't kamaraad ?

LABERSCHAGNE. (*bekijkt hem met een langen blik :*)

Goed.

NORDJE (*deelnemend tot Laberschagne:*)

De deugnieten! Bij mijn eerste schot denk ik aan u Laberschagne.

LABERSCHAGNE.

Mik maar goed.

KOEKEMOER.

Coetzee jongen, kan ik iets voor u doen ?

COETZEE.

Geef mij... een glas... versch water.

KOEKEMOER. (*doet dit :*)

Daar, brave makker...

COETZEE.

Laat mij... nu,

KOEKEMOER

Zoo alleen ?

COETZEE.

Niet alleen... de Heer... is bij mij... in mijn geest.

KOEKEMOER. (*tot Johan :*)

Heb maar moed... Wij verliezen geen tijd.. Kom John, kom Joep.

JOHAN.

Dank u... (*Zij schikt het bed op van Hennessy.*)

III TOONEEL.

De VORIGEN min KOEKEMOER, NORDJE en EGAN.

HENNESSY. (*Die 't gesprek heeft gehoord :*)

Wien... zoeken zij ?...

JOHAN.

Een jongen knaap... 't Is tijd nu, kapitein, uw medicijn te nemen, daarna moogt ge wat vleeschsoep gebruiken...

HENNESSY.

Oh ! Wat zijt gij goed... (*Hij drinkt. Na een teug :*) Waarom zijt gij zonder vest ? ... (*Hij bemerkt ze op zijn bed :*) Dát wil ik niet.... Dat is te veel. O ! ik ben waarlijk beschaamd.

JOHAN.

Waarom dat kapitein ? Voor een gekwetste is hulpvaardigheid Boeren plicht.

HENNESSY

In Engeland doen ze u . . doorgaan . . voor een wreed volk.

JOHAN.

Och ! Engeland is zoover... van hier.

HENNESSY

De wreedheid .. eilaas !... is aan onze zijde.

JOHAN.

Wees nu kalm... Wij willen u spoedig genezen zien.

IV TOONEEL.

DE VORIGEN, DE WET.

DE WET (*tot de gekwetste engelschen :*)

Wel... Hoe gaat het allen ? Verzorgt men u goed ? Hebt ge over niets te klagen ?

SPICER.

Er ontbreekt ons niets... generaal, als whisky.

DE WET.

Whisky ! Die geneest niet. Integendeel... (*Kruist de armen op de borst, en beziet hen nauwkeurig :*) Maar kerel... Dat is de vierde maal dat ik u zie !

SPICER.

Ik heb die eer generaal

DE WET

Zoo ! En gij zijt gekwetst nu ?

SPICER.

Gelijk gij ziet generaal.

DE WET.

In den rug ?

SPICER

Aan den arm Generaal.

DE WET

Niet erg dus.... Laat eens zien. (*Hij vat den arm :*) Maar die arm beweegt goed.... Bert, hebt *gij* dat verband gelegd ?

DE WET BERT

Neen vader. Ik heb hem zoo hier aangetroffen.

DE WET

Hm ! Hm ! ... Luister eens jongen, wij hebben dat bed noodig voor ernstig gekwetsten. Een uwer landgenooten zal uwe plaats innemen. Gij hebt goede beenen. gij kunt heel goed terug naar uw kamp.

SPICER

Maar, generaal.

DE WET

Gij weet dat wij geen gevangenen houden.

SPICER

En gekwetsten ?

DE WET

Gekwetsten die naar whisky verlangen, kunnen wij ook missen, dus...

SPICER.

Maar generaal ?

DE WET (*met een gebaar :*)

Maak dat gij weer bij de uwen zijt.

SPICER

Ik bleef liever bij u, generaal, dan bij de mijnen.

DE WET.

Waarom dat ?

SPICER

Gij schiet aan uwe zijde, zoo bliksems juist.

DE WET.

Gij hebt ongelijk. Hier eet en drinkt men niet genoeg (*Roept Duplessis.*) — Du Plessis breng dien held eens buiten het kamp en wijs hem den weg naar Tabanchu. Daar vindt hij de zijnen.

DU PLESSIS

Dadelijk. (*Hij neemt Spicer bij den arm.*)

DE WET.

Ga eerst naar den wagen en zeg aan Du Toit dat hier een bed vrij is. (*Tot Spicer, die weg trekt :*) Vaarwel, kerel.

SPICER.

Tot wederziens, generaal.

V TOONEEL.

DE VORIGEN, min SPICER.

DE WET. (*Naar Hennessy :*)

Hoe is 't kapitein ?

HENNESSY.

Ik voel mij... erg zwak... generaal.

DE WET.

En de pijn ?

HENNESSY.

Naast de uwen, mag men... van pijn niet klagen.

DE WET

Zorg maar dat gij gauw versterkt : Lang, zullen wij u niet kunnen houden. Hoe is 't met de koorts Johan ?

JOHAN (*Die naar den wagen is gegaan en met een kopje vleeschsoep bij komt :*)

Oh ! die vermindert. Wij hebben geene melk, maar, hij mag wel wat vleeschsoep gebruiken.

HENNESSY (*droevig :*)

Gespaard, op het eten... der uwen.

DE WET.

Och ! denk daar niet aan (*Glimlachend.*) Wij zullen dat wel bij de uwen gaan weerhalen.

JOHAN (*tot Hennessy :*)

Drink nu eens..., zachtjes..., zoo... dat zal u versterken.

DE WET (*tot Johan :*)

Niets nieuws van Pietje?

JOHAN (*zacht :*)

Niets generaal. O ! Ik ben zoo ongerust. Arm kind !

DE WET.

Heb maar goeden moed .. (*Naar Laberschagne*).

HENNESSY (*tot Johan* :)

Wien zoekt gij toch... zoo vurig ?

JOHAN.

Een jongen knaap...

HENNESSY.

Uw broeder ?

JOHAN.

Och neen !

HENNESSY.

Uw zoon dan ?

JOHAN.

Neen !

HENNESSY.

En zooveel droefheid ?...

JOHAN.

O ! ik heb dat kind zoo innig lief... (*droomend*;) alsof ik zijne moeder ware.

HENNESSY (*haar strak beziende* :)

Zijne moeder!... (*Zich de oogen wrijvende* :) Maar ijl ik dan weer?

DE WET (*tusschen Laberschagne en Coetzee*).

(*Hij rust nevens Laberschagne op één knie; na hem onderzocht te hebben* :) Zes kogels !... Dat kan nog al meê tellen... Ik had niet gedacht u nog weer te zien, mijn vriend.

LABERSCHAGNE.

't Ware beter geweest, Chris.

DE WET.

Waarom dat ? .. Bekker en Odendal, zijn gevallen. De Jingoës mochten wel een van onze drie helden sparen !

LABERSCHAGNE.

Nu geef ik u slechts last.

DE WET.

Een man als gij valt op den slag, of geneest. Gij zult nog wel last aan de engelschen geven, en veel.

LABERSCHAGNE (*wijst hem naar Coetzee* :)

De arme jongen lijdt erg.

DE WET (*knielt bij Coetzee*).

Hoe is 't Coetzee?

COETZEE.

Ik heb dorst... generaal. (*De Wet neemt water aan de bron en laat hem drinken*).

HENNESSY (*neemt Johan bij den arm*).

Luister... ik herinner ik mij nu... dat een knaap van twaalf jaren ongeveer... in ons kamp werd gebracht...

JOHAN (*levendig*).

Een kloeke jongen?

HENNESSY.

Een man door den moed...

JOHAN.

Pietje Smidt?

HENNESSY.

Ik ken zijn naam niet.

JOHAN.

Heeft men hem geen leed gedaan?

HENNESSY.

Die hem gevangen nam, sprak... in zijn voordeel.

JOHAN.

Lang zwart haar?... gestalte klein?... vlammeende oogen?

HENNESSY (*knielt telkens ja*).

Ja.

JOHAN.

O! hij is het!

HENNESSY.

Den dag... van uwen aanval... op onzen linker vleugel.

JOHAN.

Ja, ja.

HENNESSY.

Drie dagen, vóór ik gekwetst werd... op herkenning.

JOHAN (*zich met mocite inhoudende*).

Hij leeft dus!... (*Biddend* :) O! zeg mij waar?...

HENNESSY.

Hij werd gebracht... naar het concentratie-kamp... bij Bloemfontein.

JOHAN (*zegevierend recht.*)

Uit die hel... verlos ik hem!....

HET DOEK VALT.

Vierde Bedrijf.

TOONEELSCHIKKING

VAN HET

VIERDE BEDRIJF.

Het tooneel verbeeldt een engelsch concentratie-kamp bij Bloemfontein.

LINKS. — EERSTE ZIJPLAN : *Een soort afdak, rustend tegen de schermen, en op 't tooneel op twee houten pijlers.*

MIDDEN ZIJPLAN : *Een kleine tent.*

ACHTER ZIJPLAN : *Een soldaten wachthuisje.*

RECHTS. — EERSTE ZIJPLAN : *Een staketsel, waarboven doorzicht op den horizon.*

MIDDEN ZIJPLAN : *Voortzetting van het eerste.*

ACHTER ZIJPLAN : *kleine tent.*

VERRE GEZICHT : *Eenige tenten verspreid op eene vlakte, die in de verte afgesneden is door lage heuvelletjes en boomgewas en daarboven een grijze hemel die zich purpert met de tinten van een opkomenden dageraad.*

ONDER HET AFDAK : *achter aan links, langs de schermen op, vier planken tot een bed genageld, gevuld met stroo. Een bussel stroo naar den kant van 't tooneel dient tot kussen.*

Langs dit bed, op een meter afstand, een soort van kist, insgelijks gevuld met stroo, en die dient tot kinderbedde waarvan de hoofdzijde naar het publiek is. Tegen den eersten pijler een stuk hout dat als zitting dient ; tegen den tweeden pijler, een breede plank in den vorm van eene brits opgeworpen.

IV BEDRIJF

EERSTE TOONEEL.

BRUINSMA, PIETJE SMIDT, OUDE MARTHA, TWEE STERVENDE KINDERTJES
IN DE WIEG: ANNA EN PAUL, EEN SOLDAAT, HIGHLANDER, *op schildwacht.*

BRUINSMA (*slaapt een onrustigen slaap, op de brits, het hoofd tegen den pijler.*)

MARTHA (*ligt op het strooien bed. Haar hoofd waggelt gestadig links dan rechts, en zij steent* :) Ah ! Ach !... Ah ! Ach !

ANNA EN PAUL (*liggen in de schamele planken wieg, onzichtbaar voor het publiek, en een zwak en pijnlijk gekerm stijgt uit de wegstervende borstjes op.*)

PIETJE (*staat tusschen Martha en de kindertjes. Hij tracht Martha te laten drinken* :))

Martha ! Martha ! zeg mij toch wat u helpen kan ?... Wat verlangt ge ?... Waar hebt ge pijn ?...

MARTHA (*antwoordt slechts gejaagd en hoofdschuddend met* : Ah ! en met : Ach !

PIETJE.

Kunt gij dan niet meer spreken ?... Och ! Martha ! de kindertjes sterven !... Zeg mij toch, wat moet ik doen ? (*Naar de wieg, legt zich er bij op de knieën* :) Kleine Anna ! Kleine Paul !... O !... probeert toch nog eens... te drinken... (*Hij poogt zulks*) Arme, arme kindertjes !... Hun mond is zoo vast gesloten Martha... hunne tandjes knarsen... een wit schuim borrelt op hunne lipjes... Och ! mijn hart breekt van weemoed !.. Martha ! Martha ! Ik vrees dat zij ook sterven gaan... Ik heb nog nooit een kindje zien sterven... Ah ! dat is ijselijk ! Ze niet te kunnen helpen ! Ze niet te kunnen laven ! (*Recht* :) Ach ! Martha ! kom toch tot u zelve. Zeg mij wat ik doen moet !.. Arme ! Arme kleinen van mijne pleegmoeder... Oh ! Johan ! Johan !... mevrouw Bruinsma, waarom komt gij niet ? Waarom staat gij Pietje nu niet bij ?... Martha ! Martha ! Martha !

MARTHA,

(Kermt akeliger alsof zij hem begreep, maar driftig hare machteloosheid betreurde). Ah! Ach!... Ah! Ach!...

PIETJE.

Och Heer! Och Heer! Heb toch medelijden met mij. Gij hebt u ontfermd over mij, toen ik naast mijn vader streed te Paardeberg, toen links en rechts de lyddiet bommen, om mij heen barstten, den grond opbroken, verwoesting en verpesting verspreidden!... Och! help mij nu ook!... Zie, die arme twee kleintjes, die ik om wille van haar, zoo lief heb, zij sterven... en ik kan ze niet helpen. Zij sterven en hunne oude meid, die mij wel geene hulp meer, toch nog raad zou kunnen geven, gaat tot u... Och! Heer! Och! Heer! en haar echtgenoot, hun vader, daar ligt hij, de ongelukkige, en hij is zinloos! Welke hulp kan ik van hem verwachten?... Eilaas! geene!... Slechts van u, Heer, verwacht ik hulp of raad!..

(Een-luider gewezen der KINDEREN, een akeliger gekerm van MARTHA beantwoordt hem).

BRUINSMA *(onrustig droomende.)*

Laat mij!... Laat mij!... Luister!... Luister!...

PIETJE *(Laat zich op de knieën vallen bij de wieg:)*

Arme kleinen! Arme kleinen! Och! lijdt toch zóó niet... Uw gekerm snijdt mij zoo droef door het hart... Slaapt nu, slaapt! Poogt toch nog eens te drinken.. daar.. het zal uw pijn verzachten.. *(Hij probeert zulks nogmaals. Slechts een droevig gekerm beantwoordt zijne pogingen.)*

PIETJE *(recht :)*

O Engeland! vijand van mijn land! Waarom straft gij toch zoo wreed onze vrouwen en onze kinderen, onze grijsaards en onze zwakken! . . . Waarom vervolgt gij de strijders voor onze vrijheid in de lievelingen van hun hart!

BRUINSMA *(onrustig droomende :)*

O! die... wee die!... Zij klinkt toch zoo vervaarlijk .. Wee! wee! haar geschetter... verscheurt mij 't oor.

PIETJE *(op Bruinsma wijzende :)*

Hij heeft toch naar uw verleidende taal geluisterd! Waarom beschermt gij hem nu niet? Waarom helpt gij zijne kinderen niet?

DE SOLDAAT *(die op schildwacht staat, wandelt, het geweer op den arm, een pas het tooneel op.)*

PIETJE

O kom ! kom mij helpen ! en ik zal u, den vijand van mijn land, ik zal u danken, ik zal u zegenen... (*De soldaat keert hem den rug en wandelt naar 't achterplan.*) Maar neen ! gij wilt en kunt ons niet helpen ! gij zijt hier machteloos thans !... Waarom dan wreedaars, vereenigt gij onze vrouwen en kinderen in dit kamp des doods ? — waarom laat gij ze niet in 't veldt, dwalen van de eene neergehaalde kraal, naar de asschen eener andere ?

Zij zouden onder de puinen hunner woning nog overschotten van levensmiddelen kunnen zoeken. Zij zouden zich kunnen laven aan de bronnen ;... voedsel vinden bij het verdwaalde vee ;.. aan wortelen hunnen maag bedriegen ; feesten bij het gevelde wild... Onze voorouders hebben eens zoo drie jaren getrokken, — in 't midden van alle gebrek .. en zich toch sterk in 't leven gehouden. Vader Foerie, heeft het mij zoo menigmaal verteld.

BRUINSMA (*onrustig :*)

Foerie ! Foerie !... Ook dát trompetgeschal !... O mijn oor barst !

PIETJE

Arme, zinnelooze vader, — het gebrek dat Engeland, aan wie gij in uw blindheid, gehoorzaamd hebt, ons nu oplegt, — is de zekere dood voor uw kroost. — O ! Hoeveel lijken van kinderen zag ik reeds ter aarde bestellen, sedert de weinige dagen dat men mij hier henen bracht !

MARTHA

(*Steunt akelig als in eenen roep om hulp :*) Ah ! Ach ! (*beantwoord door een meer snijdend gekerm der kleinen.*)

PIETJE

Mijn harte staat er stil van... Ik voel mijne keel als toegewrongen... Martha ! Martha ! wat moet ik doen ? ! Kom ! .. Ik loop nogmaals uit om een geneesheer... 't Zal weer te vergeefs zijn, maar die laatste poging is mij een plicht (*Hij schudt Bruinsma bij den arm :*) Baas ! Baas Bruinsma !

BRUINSMA (*Zich heen en weer wendende :*)

Laat mij !... Laat mij !... Ik zal... (*Hij ontwaakt en schrikt recht. Hij is armoedig gekleed. Draagt een verscheurde vest boven een donker gekleurd hemd.*)

PIETJE (*met haast*)

Baas !... De kleinen lijden zeer... Martha ook... Ik vrees het ergste... Wees nu eens goed en wijs... Waak over hen, tot ik terug kom, ik loop om een dokter. . (*Af.*)

II TOONEEL.

DE VORIGEN MIN PIETJE

BRUINSMA (*automatisch recht. Zich het voorhoofd wrijvende :*)

Waak over hen... over de kinderen... Wie heeft mij dat nog gezegd ? Wie ?... En die knaap... Waar heb ik hem toch nog gezien?... Waar ?... O ! toen klonk dat trompetgeschal... zoo vreeselijk hard... Ik hoor het weer... Ik hoor het luid... Ja... luister... daar in de verte... Het klinkt : — « op ! op ! Bruinsma... op ! op ! naar 't veldt !... » Ik heb het niet willen hooren, toen... Ik heb mijn ooreu gesloten, toen... En nu... nu hoor ik het altoos... altoos... Het ruischt mij zoo geweldig in het hoofd... het schudt mijne hersenen, dat trompetgeschal... en toen.. Hoort ge 't... daar klinkt het weer: «Neem gij mijne plaats in bij de kinderen... Ik zal zorgen voor.. voor..» (*Hij zoekt in zijn geheugen :*) voor... de Mainreef, ja, ... de rijke goudmijn, van den Witwatersrand.

De Mainreef !... O de Mainreef... (*Wrijft zich de slapen, en wijst dan met een vinger verre weg.*) De Mainreef... was dat de worm niet... die nu hier (*wijst op zijn hart*)... knaagt... en mij zoo pijn doet ?...

(*Hevig gekerm van een der kleinen.*)

BRUINSMA (*Naar de wieg ; legt zich op de knieën en buigt zich over de kinderen ; spreekt teeder en zoet gelijk eene moeder sust bij een wiegewicht :*)

Paul... Paul... herkent gij mij?... gij geleekt eens zoo fel... op... ja... op wie geleekt gij weer ?... op wie ?... Gij waart toen zoo woelig... en lachtet... en schaterdef.... En nu... nu ligt gij daar zoo stil... zoo naar... en... Hebt gij honger, weer ?... (*Men hoort in de nabijheid het licht gejang van een hond...*) Wat hond gilt daar zoo vroeg, zoo droef?... De doodsboode !... Wie zou hier sterven moeten ?... Wie ?... Zou de engel... die de kinderen steelt... u komen halen Anna ? .. Kleine lieve Anna ?... Neen ! Neen ! gij moogt niet sterven... Een ander moet dood !... Wie ! Wie toch ?... Wie heeft mij doof gemaakt voor het trompetgeluid dat mij riep ? .. Wie heeft mij goud beloofd ? .. Wie heeft mijn hart in de Mainreef begraven ?... Wie toch ! Wie ? (*Kwaadzinnig :*) Dat ik hem kenne ! Dat ik hem kenne !... O ik !... (*Hij houdt vóór hem de handen, die hij krachtig, de toppen der vingers tegen de palmen sluit*) ik zou zijn hart... in mijne vingers, verpletteren .. want... hij... (*Hij grinnikt van woede :*) heeft mijn hart gestolen... Ik heb geen hart meer,... alleen een worm die daar (*hij wijst op de borst*) knaagt en woelt.

EEN DER KINDERTJES *kernt pijnlijker.*

DE OUDE MARTHA ook *kreunt*.

BRUINSMA.

Zwijgt... lievekens... ik moet voor u zorgen, ja... ik en Martha...
Tot Martha :) Martha ! Martha ! Hebt gij ook honger?.. Martha...
hoort gij die trompet?...

MARTHA (*kermt.*)

BRUINSMA.

Is er geen eten meer?... Ik zal... uitgaan om eten .. ja, ja... ik
zal er wel vinden... Ik ben toch rijk, schatrijk... De Mainreef is aan
mij... Ik zal u goud brengen... klompen goud... (*Af, hij verdwijnt
waggelend en gebaren makend, rechts op den achtergrond.*)

III TOONEEL.

DE VORIGEN MIN BRUINSMA, BIANCHI EN MAC (*onder-overste der
policie-wacht.*)

BIANCHI *verschijnt met MAC, bij de tent links, beiden komen pratend
het tooneel op.*)

MARTHA (*draait onrustiger met het hoofd en steent :*)

Ah !... ach !... ah !... ach !...

(*De klaagstem der kleinen is zeer verzwakt.*)

BIANCHI.

Ja, die kleine knaap stelt wel veel belangstelling in dien Bruinsma
en zijne wichtjes, weet u, weet u.

MAC.

Hij is van bij Vrijheid, en zegt die familie nooit te hebben gekend.

BIANCHI.

Een slim jong, dat is hij, en zal zijnen mond niet voorbijpraten,
weet u. Zoudt ge toch niet van hem kunnen weten, waar die me-
vrouw Bruinsma zit ?

MAC.

Ik heb al eens beproefd, maar de knaap houdt zich bliksems on-
noozel.

BIANCHI

Een bewijs dat hij er meer van weet, weet u. (*Nadert het afdak.*)
Niemand hier. (*Tot Martha.*) Wel ouë, hoe is met u?... (*Martha be-
staart hem sprakeloos.*) Die heeft hare rekening... Eene beroerte,
weet u ! Eene beroerte. (*De hond jankt nogmaals.*)

MAC.

Wat jankt die hond zoo akelig in de vroegte ?? Bliksems ! 't is als het gejangk voor een lijk.

BIANCHI.

Och ! die jankt zoo den heelen dag... weet u.

MAC.

't Is ook maar lijk op lijk hier..... (*Bij de wieg :*) Die twee kleinen... schijnen bliksems laag te zijn.

BIANCHI.

Het is 't eind van alle leed, voor hen ; te beter, te beter weet u.

MAC.

Voor u ja... Zij zullen uit de baan zijn, tusschen u en de fortuin der Bruinsma's.

BIANCHI.

Wat kan ik er aan doen, wat kan ik er aan doen ? 't Is de darmkoorts weet u, de darmkoorts !

MAC.

Ja, 't gebrek aan gezond voedsel... Wij moeten, bliksems, eerst voor onze mannen zorgen. De gezondheid van kinderen en vrouwen van den vijand, is een nevenbelang in een oorlog.

BIANCHI.

Geen Boerenkinderen en geen Boerenvrouwen meer... dat is in het belang van Engeland ook wel, weet u. Als deze twee er nu niet meer zijn. en.. en... (*wijst naar de wieg :*) zie eens Mac, me dunkt waarlijk dat ze optrekken... Hebt gij al een kind zien sterven?... Kijk eens hoe die adem de lippen opblaast... Zie die spitse neusjes eens open en toe gaan... 't is gedaan, seffens gedaan, weet u.

MAC.

Bliksems ! Arme kleinen:

BIANCHI.

Seffens is hun leed uit... en dan... dan moet die Bruinsma maar weggepakt van hier... hij geneest toch niet meer. . nooit meer, weet u. (*Men hoort aan de andere zijde van het staketsel het gekrijsch van den uil.*) Wat 'n rare vogel is dat ?

MAC.

't Is uilezang. Nog een vogel die bliksems weinig houdt aan het licht der zon.

BIANCHI.

De zon mag ook niet altoos schijnen, weet u.

MAC.

De donker doet ook zijn dienst, dat is zeker.

BIANCHI

Ja, die Bruinsma mag gelukkig heeten dat 't duister in zijn hoofd is.

MAC.

En u bliksems, ook ! en nog veel gelukkiger zoudt ge zijn, indien het voor altoos donker ware voor zijne vrouw.

BIANCHI.

Dan was hun heel goed ongestoord aan mij, aan een trouwen dienaar van Engeland, weet u. Ik heb de schuldbrieven, het handteeken van beiden toch wel, weet u. . (*Het uilgekrijsch hoort men hooger op.*) Hoor! weer die uil.

MAC..

Die kan daar niets aan veranderen.

V TOONEEL

DE VORIGEN, BRUINSMA (*Komt op langs het achterplan ; hij murmelt onverstaanbare woorden, en schijnt langs den grond te zoeken.*)

BIANCHI (*Die hem bemerkt heeft :*)

Daar is de kerel... Kom een beetje op zij Mac.

MAC.

Gij zijt er toch niet bang voor?

BIANCHI

Dat wel niet... Maar, de man, heeft soms zoo'n aardige manier van mij te bekijken, weet u... alsof hij door mijn hoofd wilde heen zien, weet u... Ik heb hem nochtans niets dan goed gedaan, weet u.

MAC.

Bliksems !

BIANCHI.

Ja ! Wijl ik hem zooveel acties heb gegeven, als hij maar gewild heeft.

MAC.

Verkocht !

BIANCHI.

Verkocht, zonder geld, weet u.

MAC.

Ja, maar op onderpand en handteekening. Dat is niet gegeven, bliksems!

BRUINSMA (*tot bij de sponde van Martha*).

Martha! Martha... een hond die jankt..., een uil die krijscht..., en dan dat trompetgeschal... Kijk eens, is mijn hoofd niet gebarsten?

BIANCHI.

Wat kan ik er aan doen dat de oorlog kwam?

MAC.

Och! kom, al de kapitalisten der Chartered konden daar wel iets aan doen.

BIANCHI.

Maar ik ben van de Chartered niet.

MAC.

Toch wel van de Jingoës, bliksems!

BRUINSMA (*bij de kleinen op de knieën, teeder*).

Anna... kleine Anna... Paul... kleine Paul... Slaapt ge nu?... Hebt gij niet meer honger?... Wat zijt ge stil!... Uw voeties zijn zoo koud... zoo koud... Daar!... (*Hij ontdoet zich van zijn vest en legt die op de voeten der wichtjes*.) Slaap maar vast... dan hoort ge dat akelig trompetgeschal niet... Ik hoor het, altoos... altoos... (*Hij ziet op, nadert Bianchi en Mac; gaat voor Bianchi staan en bekijkt hem navorschend in de oogen*).

BIANCHI.

Wat wilt ge van mij Bruinsma?

BRUINSMA (*kijkt voort en antwoordt niet*.)

MAC.

Bliksems! bekijk de menschen zóó niet kerel!

BRUINSMA (*staart voort naar Bianchi; eindelijk als een plotselinge gedachte volgende* :)

Is zij nog in de Mainreef?... Heeft zij de Mainreef gered?... Ik heb niet goed op de kinderen gewaakt... De kinderen hebben honger... (*Stroef*;) 't Is uwe fout... Geef mij eten voor de kinderen....

BIANCHI.

Kom Bruinsma, wees nu eens redelijk... Zeg eens jongen, wie de knaap is... die sedert eenige dagen hier bij u is... u helpt?... Kom... denk maar eens goed..., denken, denken, weet u.

BRUINSMA.

Denken !.. Hoort gij die trompet in mijne hersenen misschien niet?... Zij belet mij te denken,...

BIANCHI.

Zeg, wie is die knaap ?...

BRUINSMA.

De kinderen hebben honger... geef mij eten gij ! (*Hij beziet hem weer met strakken blik in de oogen.*)

BIANCHI.

Kom mee... Ik zal u eten geven. (*Het tooneel af. Bruinsma volgt hem machinaal naar de tent.*)

VI TOONEEL

DE VORIGEN MIN BRUINSMA EN BIANCHI.

MAC (*Gaat naar het bed van Martha, roepende:*)

Oude vrouw !... Oude vrouw !... Zij leeft nog. Hoe snel haar adem gaat !.. Hare oogen kijken zoo verwilderd. — (*De hond jankt op-nieuw.*) Daar jankt dat dier weer !.. O gewis, het riekt een nieuw lijk. (*Kijkt naar de kindertjes en buigt zich:*) Kleinen ! slaapt ge?!.. Ze kermen niet meer... De oogen breken, ja ze breken... 't Is het einde... (*Hij zucht en gaat het tooneel op :*) De oorlog is wreed ! de oorlog is eindeloos wreed ! (*Hij spreekt een oogenblik zacht tot de schildwacht en vertrekt.*)

VII TOONEEL.

DE VORIGEN, MIN MAC, BRUINSMA.

BRUINSMA (*Komt uit de tent terug naar den voorkant van het tooneel. Hij heeft in de hand eene doos met ingelegd vleesch. Hij blijft eensklaps staan en beziet starrelings den grond:*)

Wie heeft mijn hart gestolen, wie ?... Daar knaagt die worm weer... hier... (*Hij wijst op zijne borst :*) En die trompet klinkt altoos... Zij snijdt me daar !.. daar !... (*Hij wijst naar zijne slapen:*) Daar ook, is iets dat mij brandt... (*Legt de hand op zijne wang :*) Wat was dát toch weer ?.. Ik heb een vogel gehoord in het gras.... Zijn stem klonk zoo vreemd... och ! zoo vreemd... O kinderzens... (*Hij gaat naar de wieg en legt zich tusschen de kleinen en Martha*

op de knieën :) Ik heb goud nu... neen geen goud... eten !.. Maar gij slaapt nog !... Pst ! Pst ! Pst ! Pst ! Pst !... Slaapt maar... O ! 't is zoo zoet te slapen... Pst ! Pst ! Pst ! Pst ! Pst ! (*Neuriët op eentonige wijze* :)

Slaapt, slaapt, gij zijt moe gespeeld...

Moeder, vaders evenb....

(*IJlings recht*). Nu schettert die trompet weer !... (*Tot de oude meid*). Martha! Martha !... hier is eten !... Hoort gij me niet!... Wat kijkt ge zoo ver... zoo ver?... Hier is eten... Martha... pas op ! de hond jankte in de buurt zoo fel... pas op... hij zou u komen halen... U !... neen !... het eten Martha !... Martha.. (*Hij plaatst het eten op het bed*). Zij slapen... O ! kon ik slapen !... Maar dat trompetgeschal ! (*Wijst naar zijne slapen*). daar... altoos !.. en die worm... (*Wijst naar zijne borst en wroet er met de vingeren*). Daar... Hoor, hoe hij knaagt !... (*Hij laat zich zakken op de brits, zijn hoofd zinkt op zijne armen, die rusten op de knieën*). Wie ?... Wie heeft mijn hart gestolen ?... O ! als ik hem kende !... als ik hem kende!.. (*Hij steekt de toegenepen handen dreigend en pletterend vooruit...*, dan laat hij de armen weer rusten op de knieën, en zijn hoofd zakt er op neer).

VIII TOONEEL.

DE VORIGEN, PIETJE, BIANCHI.

PIETJE (*uit de verte, gejaagd op*).

BIANCHI (*treedt uit zijne tent en snijdt hem den weg af*).

Wel, kleine..., hoe maken 't uwe zieken ?

PIETJE.

De Heer weet het !... Tirannen hebben geen hart... Zij laten onze vrouwen en kinderen sterven zonder hulp.

BIANCHI.

Maar die oude is toch uwe moeder niet, die kindertjes zijn toch niet van uwe familie, weet u !

PIETJE.

Kan dat beletten dat ik ze innig lief heb ?

BIANCHI.

Waarom dan toch ?

PIETJE.

Weet gij mij een geneesheer, die ze helpen kan; zoo niet, laat me!

BIANCHI.

Een dokter... die ze nog helpen kan... O ! die is er reeds bij... weet u !

Wie dat ?

PIETJE (*driftig* :)

De dood, kleine...

BIANCHI.

De dood !

PIETJE (*gilt.*)

BIANCHI.

Kom maar naar mij om raad... in de tent hier ;... wanneer 't u bevalt, weet u. (PIETJE is reeds naar het afdak geijld ; BIANCHI trekt terug de tent in.)

VIII TOONEEL.

DE VORIGEN MIN BIANCHI.

PIETJE (*eerst naar de oude Martha* :)

Welnu ?.. Ik heb geen dokter gevonden... Geen antwoord! Geene klacht meer !... O ! .. welke tranen verglaasd in die oogen ! (*Hij keert zich naar de kinderen en bukt zich over de planken wieg* :) Dat schuim op die verwrongen lippen !... Die oogen zoo wijd open... en geen glans daar in ! ! (*Hij vat de voeten onder de dekens, de handjes.*) Maar die voetjes, die handjes zijn als ijs... Is dat de dood ! de dood ?... O Johan ! Johan !... Mevrouw Bruinsma !...

BRUINSMA (*recht. Met hangende lippen en verdwaalde oogen. Rechter hand en wijsvinger tastende vooruit* :) Me...vrouw Bruins...ma ?... Wie... sprak... dien... naam ?...

PIETJE (*zich woest naar hem keerende* :)

Vader !.. Beween uwe kinderen... Uwe kinderen zijn dood !...

BRUINSMA (*automatisch op* :)

Mijne kinderen... zijn dood ?.. Martha ! Martha !... word dan wakker... Waak over de kinderen gij !... (*Geheimzinnig* :) Wie moet over de kinderen waken?... Wie over de Mainreef ?..

PIETJE.

Maar, kom toch tot u zelve !.. Ziet gij dan niet, dat gij geene kinderen meer hebt !...

BRUINSMA.

Hoort gij die trompet niet, gij ?... Dan zijt gij gelukkig ! Mij, mij, schudt ze de hersenen stuk...

PIETJE.

Och God ! och God ! och God !... Arme moeder ! Rampzalige moeder !... En ik zit hier alleen, tusschen die stervende vrouw, die kinderlijkjes, en dien armen zinnelooze ! Och God ! och God ! (*Hij laat*

zich op het stuk hout vallen, tegen den eersten pijler, bergt zijn gelaat in beide handen en snikt.)

BRUINSMA (*over de wieg, zeer teeder :*)

Kleine Paul !... Kleine Anna !... Gij leeft immers nog !... Waarom bezieet gij mij zoo vreemd ?... Zijn de voetjes nu warmer ?... Neen !... Kouder nog. — Laat mij ze u beter toedekken... Hoort gij dat trompetgeschal niet ?... Pst ! Pst ! Pst ! Slaapt maar ! .. 't Is beter dat gij 't niet hoort... Het doet toch zoo zeer... zoo ijselijk zeer.

PIETJE.

Wat ga ik beginnen ?... Hoe zal ik haar ooit die ramp kunnen verhalen ? (*Men hoort buiten het staketsel het gekrijsch van den wil*). Wat is dat ?... Droom ik ?... Ons herkenningsteeken !... (*Staat recht en geeft hetzelfde geluid*).

BRUINSMA.

De voetjes blijven koud als de sneeuw der Drakensbergen... Ik wil er zacht op rusten..., op inslapen... (*Het gekrijsch buiten wordt opnieuw gehoord*). Dat is vreemd... vreemd... die vogel ?... Hoort gij hem kleine Paul ? kleine Anna ?.. Dat gekrijsch doet niet zoo'n pijn... als die trompet. (*PIETJE is behoedzaam hooger het tooneel op ge gaan rechts ; de schildwacht is op dit oogenblik in zijne wandeling heel op het achterplan en uit het oog verdwenen. PIETJE beantwoordt weer zacht dien kreet*).

BRUINSMA.

Ik zal met mijne borst... uw koude voetjes... dekken en warmen... O ! kon ik slapen, ... slapen gelijk gij slaapt, en... dit trompetgeschal niet meer hooren ! (*Zijne stem versterft droomend*), dien worm niet meer voelen !..

PIETJE.

Wie mag het zijn ?... (*Fluistert langs het staketsel :*) Voorzichtig ! Voorzichtig !... (*Johan verschijnt er boven. — Verbaasd :*) Zij !...

VIII TOONEEL

DE VORIGEN, JOHAN (*afspringende langs de binnenzijde der schermen. Zij is gekleed in Yomanry, en heeft den helm op 't hoofd.*)

Pietje ! De Heer zij gedankt !

PIETJE (*wijkt verbaasd naar het staketsel, waar hij den rug naar toe keert.*)

Gij !...

JOHAN (*Vooruit op 't tooneel, den rug naar het afdak, steekt de armen uit naar den kleine :*)

Kom dan aan mijn hart knaap ! (*Zij prangt hem tegen haar.*) Wat ben ik gelukkig u weer te hebben gevonden ! (*Zij houdt hem van haar af, de armen uitgestoken* :) Gij zijt bleek... zeer bleek... vermagerd... Zijt gij ziek ?...

PIETJE (*Zucht* :)

Neen...

JOHAN.

En zoo ellendig gekleed !... o die moordenaars van kinderen!.. Maar gauw nu, geen tijd verloren,... klim op mijnen schouder.. (*Zij wil hem optillen*) En spring over die omheining.

PIETJE

Meent ge dan waarlijk, mevrouw....

JOHAN (*Met zacht verwijt* :)

Mevrouw ?...

PIETJE

Ik kan u hier niet anders noemen.

JOHAN (*teeder*).

Zeg dan liever : moeder...

PIETJE. (*zacht* :)

Moeder ! Moeder !..

JOHAN (*sluit hem wild tegen haar.*)

O ! dat troost me, ziet ge kleine, dien naam te hooren... Spoed ge maakt, nu...

PIETJE.

Meent ge dan waarlijk, moeder, dat uw Pietje, niet alleen daar over heen en hier uit zou hebben kunnen geraken ?...

JOHAN (*Kijkt naar het staketsel*).

Maar dat is waar ook !.. Waarom bleeft gij hier ?... Omdat gij mij wachtet ?..

PIETJE (*zeer ernstig*).

Omdat het mijn plicht was hier te blijven.

JOHAN.

Uw plicht ?...

PIETJE.

Mijn plicht !... O ! moeder, hier lijden zooveel vrouwen en kinderen van ons Afrika !..

JOHAN (*woest*).

Ik weet het...

PIETJE.

Zij lijden aan honger en dorst, aan koude 's nachts, aan hitte des daags, en dikwijls nog aan beschimpingen. Zij slapen meest op den harden grond,... en de vuilnis ! o de vuilnis !

JOHAN.

De beulen !

PIETJE.

De kindertjes... krijgen geen melk, slechts hard voedsel, stinkend water... de darmkoorts tast hen allen aan,... allen !...

JOHAN.

Zij hebben onze natie tot uitsterfing gedoemd !

PIETJE.

Ja.. de darmkoorts spaart nooit...

JOHAN.

Mijn kleine Paul !... Mijn zoete Anna !. . Gij zult toch in zoo'n voorkamer van 't graf niet zijn !...

PIETJE.

Mijn moeder... Mijne zuster !... Waar... hoe. . zal ik *u* wedervinden ?... Ook in zoo'n hel, misschien !...

JOHAN.

Och !... de Heer zal dat niet willen...

PIETJE.

De Heer beproeft ons allen ..

JOHAN.

Mij heeft hij toch wreed beproefd...

PIETJE(*zeer teeder;haar de handen grijpend en in hare oogen kijkend*:)

Meer nog dan gij meent... mevrouw...

JOHAN (*met een schok* :)

Pietje ?...

PIETJE

Ik ben hier gebleven,... om twee kinderen te verzorgen... moeder!... kinderen die ik lief heb,als mijn broertje,als mijn zusters... Eilaas ! Eilaas! Eilaas !

JOHAN.

Spreek... kind... gij zet mij 't hart in een klem... Mijn kinderen kunnen toch hier niet zijn!... hier niet !... Zij zijn in Pretoria...

IX TOONEEL.

DE VORIGEN (*Bianchi, staat voor zijn tent, reikt het oor naar beiden, den vinger tegen den mond.*)

PIETJE.

Wees toch kalm... moeder...

JOHAN

Gij weet meer...

PIETJE

Ja... ik heb de oude Martha gesproken...

JOHAN

Martha ! En ?...

PIETJE (*sneller .*)

Uw echtgenoot... meende goed te doen... hij had heel zijn goed... verpand in eene goudmijn... daarom...

JOHAN

Maar *mijn* erfdeel was ons immers genoeg.

PIETJE.

Gij hadt hem ook uw handteeken gegeven...

JOHAN.

Ik herinner mij... Ja ! ja !.. (*Vragend :*) Was dat ?..

PIETJE.

Ja. Hij dierf 't u niet bekennen... en zat geheel in de klauwen van een woekeraar...

JOHAN.

Bianchi !...

PIETJE.

Hij wilde u en zijne kinderen van den ondergang redden... dat kon hij niet, indien hij voortstreed...

JOHAN (*fier*).

Het vaderland boven al !

PIETJE.

Hij was te beklagen.. en is 't nog meer, moeder. Uw vertrek maakte hem zinneloos...

JOHAN.

Zinneloos ! hij en de kinderen ?

PIETJE.

De woekeraar had hem in de klauwen..., hij maakte aanslag op huis en meubelen...

(BIANCHI *met een geheimzinnig gebaar, trekt af achter de tent*).

X TOONEEL.

DE VORIGEN MIN BIANCHI

PIETJE

Ach! Wat wilt ge dat kinderen geworden, in een overwonnen land?

JOHAN

Zij zijn toch hier niet!..

PIETJE

Niet meer..., neen!..

JOHAN

Spreek... Spreek toch kind! Zijn ze verlost?..

PIETJE (*het hoofd in de borst en heesch*.)

Ja!.. Ja!..

JOHAN (*hem de armen in de handen prangende*).

Gij wilt toch zeker niet zeggen?..

PIETJE (*knikt en zucht*).

Ja... wel... (*teeder*;) o moeder!..

JOHAN (*de twee handen wroetend op hare borst*).

Ah!...

PIETJE

Moeder... dank den Heer, dat hij ze tot Hem heeft geroepen... Hij heeft ze verlost!..

JOHAN (*wild*).

Maar waarom heeft Bruinsma er dan niet over gewaakt?

PIETJE (*medelijdend*)

Een zinnelooze!..

BRUINSMA (*het hoofd recht*;))

Wie sprak dien naam?... Ik herken die stem!.. (*Staat recht*.)

JOHAN.

Hij!...

PIETJE (*sluit zich tegen haar aan :*)

Moeder !... Moeder !...

JOHAN (*zij duwt hem weg, — ijlt tusschen de wieg en het bed*

BRUINSMA (*voor haar achteruit deinzende ; wrijft met de handen zijn voorhoofd alsof hij er eene gedachte uitpersen wilde :*) Wie?... Wie?...
Wie zijt gij ?...

JOHAN (*op de knieën, voor de wieg, aanstaart de kleinen.*)
Die lijkjes ?... (*Pietje wild in de oogen kijkende, als in vertwijfeling :*)
Maar dat zijn mijne kinderen niet !...

PIETJE.

Jawel... moeder... ja wel !... (*wijst naar het bed :*) daar... Martha.

JOHAN (*ijlings recht, keert zich naar de schamele sponde :*)
Martha !... Martha !... (*Verwiltend :*) Was dat uw waken ?...

MARTHA (*als door een veer bewogen, houdt hoofd en bovenlichaam recht ; slaat de armen uit en gilt, de oogen ijselijk wijd open :*)
Ah ! (*Zij blijft zoo eene seconde, valt dan als lood terug op het bed, en snikt haren laatsten snik.*)

BRUINSMA (*Rug naar het publiek gekeerd :*)
Zij !... Zij !...

PIETJE (*De handen naar haar uitgestoken, over de wieg heen :*)
Och ! moeder !... moeder !... ik zal uw kind zijn.

JOHAN (*Buigt zich over haar :*)
Dood !... zij ook...

XI TOONEEL.

DE VORIGEN, MAC, DUNDLEY, GORDON, TWEE HIGHLANDERS, DE SCHILDWACHT,
BIANCHI.

BIANCHI (*op, de soldaten aan Johan wijzende :*)

Daar is zij !... Als spioen het kamp binnengedrongen...

BRUINSMA (*Den wijsvinger naar Bianchi :*)

Hij ?.. Hij ?..

JOHAN (*Zich slechts om hare kinderen bekommerende, knielt voor de wieg en kust hartstochtelijk beider lijkjes :*)

Paul ! Anna ! Anna ! Paul ! Arme ongelukkige slachtoffers... !
Mocht ik u wel verlaten ?.. Ja ! ja ! Het vaderland wilde het... Ik moest...

MAC (*Bij :*)

Vrouw Bruinsma... gij zijt onze gevangene...

JOHAN (*recht* :)

Ik !... Waarom ?

MAG.

Gij zijt hier. . onder een valsch pak... binnengedrongen... om...

BIANCHI..

Om ons te verraden !...

JOHAN (*tot Bianchi*).

Bedrieger en verrader gij !.. (*Zij strijkt over haar voorhoofd en hoofd. De helm valt af.. en haar hrenbos ontklokt zich op hare schouders*) : Ik ben als moeder hier gekomen... om mijne kinderen te verlossen uit de handen hunner beulen...

BIANCHI

Houdt haar aan... Zij is gevaarlijk...

BRUINSMA (*bezielt vervaarlijk Bianchi*) :

Hij !... Hij !... Altoos hij !...

DUNDLEY.

Geef u over !

JOHAN.

De leeuw in verscheurt wien hare welpen doodt... (*Zij vat haar geweer.*)

PIETJE.

Vlucht !

JOHAN (*ijselijk kalm*).

Wees gerust, kind... (*Legt aan :*) Wie nadert... is een man des doods...

DUNDLEY.

Kalmte mannen. Geen onnoodig bloed gestort.

BIANCHI (*schuift vooruit, voor op het tooneel, in 't inzicht op hare zijde te komen ; hij houdt een pistool achter zijnen rug verborgen*).

BRUINSMA (*uitbarstend* :)

Hij is 't ! Hij heeft mijn hart begraven !... (*De handen krampachtig uitgestrekt, vliegt hij brieschend van woede op Bianchi en vat hem verwurgend bij de keel. BIANCHI laat een akeligen, gedeeltelijk versmachten schreeuw hooren. BRUINSMA brult : Hij moet dood ! Hij schudt hem, de vingeren vaster toenijpend, uit alle zijne kracht. BIANCHI zakt ten gronde en HIJ valt op hem.*)

BIANCHI (*in een laatste stuipachtige poging is er in gelukt, zijn pistool vooruit te brengen, en de vingers in hunne krampachtige bewuste-loosheid drukken de veer. Het schot gaat af en treft Bruinsma in volle borst.*)

XII TOONEEL,

DE VORIGEN, DE WET, HEIN VAN ASSCHE, BERT, WILM, KOEKEMOER,
NORDJE, EGAN, BOEREN.

(*Men ziet een zestal karabijnen, in de richting der Highlanders uitsteken.*)

DE WET (*achter de schermen*).

Geweeren op den grond !

BRUINSMA (*laat een gil hooren ; zijne handen gaan los en hij zakt op zijde...*)

DUNDLEY.

Wie beveelt hier ?...

DE WET (*springt op het tooneel*) :

De Wet ! (*Hij legt aan :*) Geweeren op den grond !

GORDON.

Wat doen kapitein ?

DUNDLEY.

Gehoorzamen ! (*Hij geeft het voorbeeld. De engelschen leggen hunne karabijnen gezwind ter aarde.*)

JOHAN (*Is snel Bruinsma genaderd, zij rust op een knie bij hem, en legt zijn hoofd op de andere :*)

Maurits... Maurits... herkent gij mij niet ?

BRUINSMA (*ondertusschen dat HEIN, NORDJE, KOEKEMOER, EGAN, WILM, BERT EN ENKELE BOEREN op het tooneel komen. Deze plaatsen zich zachtjes, zonder de aandacht van het voornaamste spel af te leiden, — in deze orde : Bert, Wilm en drie Boeren achter Bruinsma en Johan, Hein bij de kinderwieg, waarover hij het vaandel van Transvaal ontplooit ; Egan bij het bed van Martha ; Nordje en Koekemoer naast de engelsche soldaten ; de andere Boeren rond De Wet, aan den rechter kant van 't tooneel, tweede plan. Men blijft de karabijnen zien, die naar de borsten der engelschen gericht liggen :*)

(*Op gebroken toon :*) Die stem... o ! wat klinkt ze zoet...

PIETJE knielt met HEIN naast de wieg. Heel zacht tot HEIN :

De Heer heeft ze beiden gehaald...

JOHAN.

Lijdt gij Maurits?.

BRUINSMA.

Lijden !... o neen !... ik hoor... dat trompetgeschal...niet meer...
Ik voel mijn hart... weer-kloppen... en...

JOHAN.

En ?...

BRUINSMA.

Er verdwijnt... als een wolk... voor mijn geest... (*Ewigzins recht*) : Hannah ! Hannah ! .. doe den zwarten hengst.. zadelen... Ik wil naar 't veldt... sterven... voor 't vaderland... Hannah! Hannah!.. waak gij bij de kinderen !..

JOHAN (*de oogen vechtig thans :*)

Heer ! Heer !... dank !... gij ontnemt mij mijne kinderen !... Gij geeft mij mijn Maurits van vroeger weer ..

DE WET (*die bij is gekomen en nevens Bruinsma, wiens neervallend hoofd hij ondersteunt gekniëd ligt :*)

In den dood !... Johan.

JOHAN

Dood !... (*Zij legt-zachtjes. haren gemaal ten gronde. Zij sluit hem de oogen en kust hem lang en teer.*)

NORDJE (*ondertusschen binnensmonds :*)

Deugnieten, ziedaar uw werk !

KOEKEMOER (*Murmelt zacht :*)

Zijne pijp is uitgerookt.

MAC (*middelerwijl binnensmonds tot Dundley :*)

Bliksems ! Welke kracht ! Hij heeft Bianchi nog zijne volle rekening gegeven

EGAN (*zacht :*)

Arme ouë Martha ! God vereenigt u met den baas en de kleinen.
Tot wederziens !

HEIN heeft, geholpen door Pietje, de beide lijkjes in het Transvaalsch vaandel gewikkeld. Hij gaat naar Johan toe :

Zuster ! Zij rusten in de kleuren van het vaderland.

JOHAN (*Recht; neemt ze in haren linker arm* :)

Arme kleinen !... Hoe licht weegt ge thans op den arm uwer moeder ! Welke wreede dood moet de uwe geweest zijn ! Hein !... Wij zullen ze ter eeuwige ruste leggen... naast hem... in hetzelfde vaandel.

DE WET (*bevestigend*).

Ja ! naast hem...

PIETJE (*sluit zich aan de rechterzijde nevens Johan aan; zacht*) :

Moeder ! Moeder !... En Martha ?

DE WET.

Wij voeren haar lijk mee... (*Koekemoer, neemt plaats met Egan naast Martha's lijk Ondertusschen, dat Johan neerknielt met de kinderen, en Nordje Bruinsma helpt ondersteunen, zegt De Wet plechtig tot de Highlanders* :) Luistert gij ! wij vertrekken van hier. . maar voeren onze dooden mee... Wij zouden u kunnen neerschieten als honden... Uw concentratie kamp, is een monsterachtige wreedheid, en men verlaagt u hier, u mannen van het trotsche Schotland, strijders eener groote natie, tot cipiers en tot beulen... Wij nemen uwe wapens mee... Dat geen van u een voet verzette, voor een halve uur verlopen zij, — die karabijnen blijven op u gericht ter bewaking... Wie beweegt, is een man des doods... Een woord nog :.... Het driemanschap, dat Engeland vernedert voor het aanschijn der gansche wereld, heeft de asschen van den rouw over heel onze natie gestrooid ; het wil u ons ras doen uitroeien, door onze vrouwen en kinderen te laten wegwijnen in moordenaarsholen van kampen gelijk dit.

PIETJE

Ja ! moordenaarsholen ! Ik weet het...

DE WET.

Welnu, gij zult er nooit in gelukken, ons onderdrukt te houden. Elke uwer wreedheden doet nieuwe helden in ons midden ontstaan... Wij tellen onze dooden niet, zoo min als wij ons lijden tellen... Onze Mausers blijven op u gericht van op alle onze kopjes, niet alleen in Transvaal en den Vrijstaat, maar in de Kolonie en in Natal. En wij zullen ze niet nederleggen vóór dat de zon der vrijheid, als het aster van een glansrijken dag uit de morgend wolken, zal stralen over heel Zuid Afrika, van Zambezië tot aan de Simonsbaai.

Afrika aan de Afrikaners !... Het is niet om goud dat wij strijden, het goud waarmee gij slaven koopt, — wij strijden en wij sterven voor vrijheid en recht.

DE BOEREN.

Voor vrijheid en recht !

JOHAN (*is plechtig rechtgestaan, haar kinderen in het vierkleurig vaandel op den arm ; Pietje aan hare rechterzijde, terwijl Hein half geknield het lijk van Bruinsma, gedeeltelijk rusten laat tegen zijne knie, en den arm van Nordje. Hare stem in het begin zeer stil, klimt allengskens, om in eene uitbarsting van vervoering te eindigen :*)

Luistert nog :

Afrika spreekt thans tot u uit den mond eener moeder.

De fortuin van mijn echtgenoot, mijn eigen vaderenerf hebt gij mij ontstolen.

Die oude vrouw, was eens mijne dienaars en mijne vriendin, een tweede moeder voor mijne kinderen ; gij hebt ze gemarteld en gedood. Gij hebt mij mijn echtgenoot ontnomen, gij hebt in de akelige wreedheid uwer gouddrift zijnen geest verduisterd, zijnen naam onteerd.

Gij hebt mijne kinderen uit mijn huis gerukt ; gij hebt ze verhon-gerd ; gij hebt ze afgebeuld de kleine martelaars der vrijheid van hun land ; hunne lijkjes, ijselijk licht door hunne ellende, leggen thans aan mijn hart de akelige getuigenis af uwer barbaarsheid.

Ik ben eene Boerin geworden zonder huis of thuis, zonder goed en zonder dienaar, eene vrouwe zonder man, eene moeder zonder kinderen.

Gij hebt de tranen uit mijne oogen verdroogd, in de brandende zon eener woestijn van ellenden.

Gij hebt het hart der vrouwe in mij gedood, en in die handen, welke God schiep voor de streelingen der liefde en het bewerken des broods, hebt gij de krampen van den haat met den mauser der vernieling gelegd.

Welnu, ik zweer het u, zoo lang een van u den grond zal betreden, waar ik niets meer bezit, noch erf, noch man, noch kind, — maar dien ik vrij wil zooals mijne vaderen hem vrij hebben gemaakt, — zult gij mij vinden, het geweer op u gericht, opdat het bloed der uwen de rust mijner dooden zou verzoeten ; opdat de tranen uwer bruiden, uwer moeders, uwer echtgenooten, mijne uitgeweende oogen zouden laven ; opdat heel de wereld zich zou verlustigen in de schande van uw trotsche vaderland.

En wanneer de dag zal schijnen, — en die zal schijnen, — dat onze vlag, wel verscheurd en bevlakt en bebloed, maar in den vrijen wind boven het vrije Afrika, weer vrij hare vier kleuren zal slaan, — en wanneer ik dan het recht zal hebben den rouw der mijnen te dragen en op hun graf de gebeden en de tranen te storten der echt-

genootte en der moeder. — dan zullen die gebeden en die tranen nog tot den Allerhoogste stijgen, om voor zijn rechterstoel te pleiten tegen de beulen van mijn land.

Vrij of dood !

VRIJ OF DOOD ! is het dof gemurmel der Boeren, die een pas voor het aftrekken gereed maken, ondertusschen dat het doek valt.

APOTHEOOS

*Willekeurig bij het tooneelstuk te voegen, in de schouwburgen waar
naar decor-effekt wordt gevraagd.*

TOONEELSCHIKKING

VAN HET

A P O T H E O O S .

In 't midden van het tooneel een kopje met helder groen gewas bekleed, waartusschen bloemen kleuren.

Zijkanten en verregezicht : toppen van kopjes, waaruit hier en daar de bronnen in blinkende watervallen naar beneden vlieten.

Op het kopje staat Krueger, in zijn gekend gewaad ; hij houdt eene rol in de linkerhand, terwijl de rechterhand den stok omklemt van het ontplooid vaandel van Transvaal, waarop in groote guldene letters de woorden prijken :

VOOR VRIJHEID EN RECHT.

Vóór zijne voeten rust een Transvaalsche vrouw, in 't zwart gekleed, met hangende haren. Hare hand sluit zich krachtig om den vaandelstok.

Aan den voet van het kopje, staan als zinnebeelden van alle beschaafde naties, eene maagd of man, die de vlag van hun land eerbiedig voor het Transvaalsch vaandel nederbuigen.

De toppen der kopjes, links en rechts en in de verte, zijn bezet met Boeren die met den Mauser in de vuist, de wacht houden boven hun veldt.

De vrouw in 't zwart, zingt alleen de eerste stroof van het rationaal transvaalsch volkslied.

De mannen op de kopjes zingen de tweede stroof.

De derde wordt gezongen in koor, door de maagd, de Boeren en de naties.

HET DOEK VALT DAN LANGZAAM NEDER.

CHRISTIAAN DE WET.

Te bekomen bij denzelfden
UITGEVER :

<i>Klaas Nulens</i> , novelle, door	NIC. THEELEN,	fr. 0,75
<i>De twee Hoeden</i> , romantisch verhaal	»	» 1,50
<i>De Duivenmelker</i> , »	»	» 2,50
<i>De Wraak der Doode</i> , »	»	» 2,10
<i>Eer boven Rijkdom</i> , tooneesp. in 4 bed.	»	» 1,00
<i>De Slaapwandelaar</i> , » 3 bed.	»	» 1,00
<i>Jong bij jong en oud bij oud</i> , bekr. blijsp. in 1 b.	»	» 1,00
<i>Het Portretje</i> , tooneespel in 1 bedrijf	»	» 1,00
<i>Joris en de Brief</i> , kluchtspel in 1 bedrijf	»	» 0,50
<i>Valsche Beren</i> , kluchtspel in 1 bedrijf	»	» 0,50
<i>Eilaas !</i> tooneespel in 1 bedrijf	»	» 1,00
<i>De Duivenmelkers</i> , blijspel met zang in 1 bedrijf (met of zonder vrouwenrol)	»	» 1,00
<i>Spriet en Spruit</i> , vrij naar het Duitsch, in 1 bedrijf	»	» 0,50
<i>Een gouden Hart</i> , tooneelstukje v ^r scholen,	»	» 0,30
<i>Valsche goden</i> , blij-zangspel in 2 bed. (met of zonder vrouwenrollen)	»	» 1,50
<i>De Anarchist</i> , drama in 4 bedrijven met of zonder vr.	»	» 2,00
<i>Harmonie</i> , redevoering	»	» 0,50
<i>Moedertaal !</i> redevoering	»	» 0,50
<i>Ontboezeming</i> , redevoering	»	» 0,25
<i>Op een Haartje na</i> , luimige voordracht	»	» 0,50
<i>Vaandelgroet</i> , redevoering	»	» 0,50

